

Tünde Lengyelová – Ivan Mrva

HISTORICKÝ SLOVENSKO KALENDÁR

*6 500 hesiel od najstaršej
minulosti do súčasnosti:
história, kultúra,
umenie, šport,
veda a technika*

*Vyššie 400 medailónov
o najdôležitejších udalostiach
a najvýznamnejších
osobnostiach
slovenskej histórie*

HISTORICKÝ
SLOVENSKO
KALENDÁR

Tünde Lengyelová
Ivan Mrva

HISTORICKÝ
SLOVENSKO
KALENDÁR

PERFEKT

© Perfekt
Text © Tünde Lengyelová, Ivan Mrva
Design © Robert Brož

Tünde Lengyelová – Ivan Mrva
HISTORICKÝ KALENDÁR – SLOVENSKO

Autori textov a obrazových scenárov:
PhDr. Tünde Lengyelová, CSc. (párne mesiace),
PhDr. Ivan Mrva, CSc. (nepárne mesiace)

Fotografie: E. Drobný, M. Dulla, L. Grúberová, P. Hámor, I. Kováčová, J. Krivošová,
M. Laiferová, J. Lofaj, D. Machala, I. Mrva, J. Nemčoková, M. Ofha, G. Podhorský,
J. Pohaničová, E. Semanco, G. Skoumalová, J. Sláma, I. Stacho, M. Stachová, L. Struhár,
B. Šálek, Š. Škoda, A. Šmotlák, M. Tesák, P. Vodrážka,
Archív Divadelného ústavu v Bratislave, Archív SND v Bratislave, Archív SNG v Bratislave,
Archív literatúry a umenia SNK v Martine, Univerzitná knižnica v Bratislave,
archívy autorov a vydavateľstva Perfekt

Grafická úprava: Robert Brož

Vydal Perfekt, a. s., Karpatská 7, Bratislava, ako svoju 433. publikáciu.
Prvé vydanie

Zodpovedné redaktorky: PhDr. Otilia Škvarnová, PhDr. Edita Sabolíková

Sadzba, zalomenie a zhotovenie tlačových podkladov: Štúdio Perfekt, Bratislava

Tlač: POLYGRAF PRINT, s. r. o., Prešov

ISBN 80-8046-336-0

Slovo na úvod

Každý deň je niečím výnimočný, nevšedný a niektoré dni sú celkom mimoriadne. Môže sa k nim viazať historická udalosť závažného významu, narodenie význačnej a zaujímavej osobnosti alebo niekedy len „obyčajná“ kuriózna epizóda.

Na území dnešného Slovenska sa odohrala veľká časť európskej histórie. Presný dátum mnohých udalostí nepoznáme, ale už roku 172 tu vďaka zápisom starovekých analistov máme presne datovanú bitku Rimanov s barbarmi. Odvtedy až do roku vydania tejto publikácie uplynulo 19 storočí, presnejšie 1 834 rokov... Z pohľadu ľudského života je to neuveriteľne dlhý čas. Za uvedené obdobie sa tu vystriedalo viacero štátnych útvarov, počnúc Samovou a Veľkomoravskou ríšou cez stredoveký uhorský štát, na ktorý roku 1526 nadviazalo habsburské súštie, ktoré sa v poslednej tretine 19. storočia zmenilo na Rakúsko-Uhorsko. Dlhé dejiny monarchie napokon ukončil roku 1918 vznik Česko-slovenskej republiky. Tá sa však už po dvoch desaťročiach rozpadla a po prvýkrát vznikol samostatný Slovenský štát, o štyri mesiace premenovaný na Slovenskú republiku. Jej existencia bola poznačená vojnou a po šiestich rokoch sa toto územie opäť stalo súčasťou Československa, nastupujúceho na „víťaznú cestu ku komunizmu“, počas ktorej viackrát zmenilo svoj názov i vnútorné usporiadanie. Zásadnú zmenu priniesol roku 1989 pád totality a napokon roku 1993 vznik Slovenskej republiky. Len v priebehu 20. storočia sa tu teda vystriedalo viac štátnych útvarov a režimov než za predchádzajúce tisícročie... Pokiaľ to bolo možné, všimli sme si aj dolnozemske kraje, ktoré Slováci kedysi osídlili a kompaktné obývali, i krajanov v Amerike a ich osudy, lebo pred vypuknutím 1. svetovej vojny žila v zámorí takmer tretina slovenského národa. Pozornosť sme venovali aj donedávna utajovaným a dnes často ignorovaným udalostiam spojeným s činnosťou našej povojnovej emigrácie.

Toto všetko, samozrejme, nie je možné zhrnúť úplne, bez vynechania niektorých udalostí a osobností. Každý výber je zároveň subjektívny – to, čo sa jednému nezdá dôležité, môže iný pokladať za kľúčový moment. Pri výbere osobností sme sa snažili nezabudnúť na žiadnu z dejinotvorných autorít, ale ani na umelcov a vedcov. Nevynechali sme ani tie dôležité udalosti, ktoré sa síce odohrali v zahraničí, mali však na Slovensko významný dosah. Rovnako sme spomenuli aj osobnosti, ktoré sa na Slovensku narodili, ale svoj aktívny život prežili inde – alebo, naopak, pochádzali z úplnej inej krajiny, ale tu žili a pôsobili. Pri napĺňaní stránok historického kalendára sme využili všetky dostupné chronologické príručky, a to nielen naše, ale aj susedných krajín, kroniky, encyklopédie, biografie, noviny, kalendáre a iné diela. Čerpali sme aj z regionálnej literatúry a archívnych materiálov. Bez práce niekoľkých generácií historikov, analistov, kronikárov, žurnalistov a publicistov by toto dielo sotva mohlo vzniknúť.

Tak sa postupne naplňalo 366 dní tohto *Historického kalendára*. Informácia o každom dni je rozdelená na dve základné časti: udalosti pod hlavičkou **Stalo sa v tento deň** a osobnosti pod nadpisom **Narodili sa a zomreli**. Takmer každý deň je rozšírený aj o **medailón** (označený v kalendáriu ikonkou 🏆), ktorý sa viaže k niektorej osobnosti či udalosti. Vzájomné prepojenia hesiel pri udalostiach, ktoré na seba nadväzujú, je graficky znázornené šípkou a príslušným dátumom. Na lepšiu orientáciu v spleti nespočetných údajov a osobností slúžia aj registre – menný, miestny a register udalostí. Snažili sme sa teda nielen podať množstvo faktografických údajov, ale poskytnúť čitateľovi aj možnosť sledovať príčiny, priebeh a dôsledky historických udalostí.

Dúfame, že v bohatej a pesterj palette udalostí každý nájde niečo povšimnutiahodné – nielen to, čo sa stalo v deň jeho narodenín, ale aj udalosti, ktoré sa týkali jeho rodiska či bydliska, a mnoho ďalších zaujímavostí. Našou snahou bolo čo najviac naplniť myšlienku rímskeho filozofa a politika Ciceróna: *Dejiny sú svedectvom časov, svetlom pravdy, živou pamäťou, učiteľkou života a poslom minulosti*.

Autori

1.

J A N U Á R

STALO SA V TENTO DEŇ

- **1001** Štefan z rodu Arpádovcov, najstarší syn vojvodu Gejzu, bol korunovaný za uhorského kráľa (alebo 25. 12. 1000). Na hlavu mu položili korunu, ktorú mu poslal pápež Silvester II., podľa iných prameňov rímsko-nemecký cisár Oto III. Ako kráľ Štefan I. panoval do roku 1038.

- **1438** Albrecht Habsburský bol v Stoličnom Belehrade korunovaný za uhorského kráľa. Nástupníctvo v Uhorsku mu zaistil Žigmund Luxemburský, jeho svokor. Ako kráľ Albrecht (Albert) I. panoval do 27. 10. 1439. V roku 1438 bol korunovaný aj za českého a rímskeho kráľa. Bol tiež rakúskym vojvodom, a tak sa tri európske krajiny na krátky čas spojili pod jeho žezlom do personálnej únie. V Uhorsku a Čechách sa musel vyrovnáť so silnou protinemeckou opozíciou domácej šľachty a obyvateľstva.
- **1562** uhorský kráľ Ferdinand I. podpísal zakladaciu listinu pre jezuitské kolégium v Trnave.

- **1621** sedmohradský knieža a vodca protihabsburského povstania Gabriel Betlen zvolal snem uhorskej šľachty do Trnavy, na ktorom sa ukázalo, že väčšina si praje uzavrieť s kráľom Ferdinandom II. mier.

- **1671** v Uhorsku bola zavedená spotrebná daň za mäso, víno, soľ a tabak, ktorá sa nazývala akcízia. Do štátnej pokladnice musel predávajúci prispieť piatimi percentami z predajnej ceny. Zavedenie akcízie vyvolalo všeobecné rozhorčenie.
- **1707** Turčianska klica sa písomne sťažovala okolitým stoliciam na súčasné pomery. V memoriáli sa konštatovalo, že Rákociho nariadenia sú v rozpore so zaužívanými zákonmi a slobodami krajiny. Bol to prvý náznak opozičného hnutia, ktoré však vedenie povstania na čele s Františkom II. Rákocim na sneme v Ónode (→ 1. 5.) bezohľadne zlikvidovalo.
- **1710** kurucký plukovník Adam Javorka zajal neďaleko Vrbového brigádneho generála Ladislava Očkaia, ktorý sa predtým vyznamenal ako veliteľ kuruckých vojsk, ale roku 1708 prešiel na cisársku stranu.
- **1780** v Bratislave začali vychádzať prvé noviny v maďarskom jazyku *Magyar*

Vznik Slovenskej republiky (1993). Po zániku Slovenskej republiky na sklonku 2. svetovej vojny sa na nezávislý slovenský štát nedalo ani pomyslieť. Všetky slovenské pokusy o trocha väčšiu nezávislosť od ústredných orgánov Československa, sídliačich v Prahe, boli považované za separatizmus, nacionalizmus, ľudáctvo i fašizmus. Začiatkom 60. rokov Bratislava prestala byť hlavným mestom Slovenska a aj tradičný národný znak bol nahradený heraldickým nepodarcom. Roku 1968 síce vznikla SSR v rámci česko-slovenskej federácie, ale nemala rozhodovacie kompetencie, znak, vlajku ani cestné označenie na hraniciach. Až po roku 1989 Slovensko po dlhých ťahaniciach získalo istú časť rozhodovacích kompetencií. Slovenskú verejnosť to však neuspokojilo a českú roztrpčilo. O ďalšom vývoji rozhodli voľby v roku 1992. Strany, ktoré mali v programe iba kozmetické úpravy federálnych vzťahov, sa na Slovensku vôbec nedostali do parlamentu. Základnou štátoprávnou požiadavkou suverénneho víťaza volieb HZDS bola medzinárodnoprávna subjektivita Slovenska a ďalšie uvoľnenie zväzku s Českom. Víťazná politická sila v Česku – Občianska demokratická strana – však nebola ochotná upustiť od predstavy centralizovaného štátu, a tak sa po mnohých rokovaniach dohodli na pokojnom rozdelení Česko-Slovenska. Dňa 17. júla 1992 slovenský parlament prijal *Deklaráciu o zvrchovanosti Slovenskej republiky*, 25. novembra poslanci federálneho parlamentu odhlasovali zánik federácie a spôsob rozdelenia spoločného majetku a 1. januára 1993 sa znovuzrodila samostatná Slovenská republika. Vznik druhého nezávislého štátu Slovákov v 20. storočí privítali občania na námestiach s nadšením. Svetové spoločenstvo dodnes oceňuje pokojné, i keď nie úplne bezproblémové rozdelenie Česko-Slovenska.

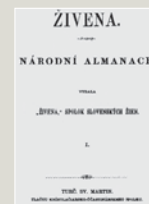

Hírmondó (Uhorský chýrnik). Ich vydavateľom bol Matej Rát. Pre nedostatok predplatiteľov zanikli v októbri 1788.

- **1846** obyvatelia Békešskej Čaby, v tom čase najväčšieho slovenského sídla, sa na základe zmluvy so zemepánom vykúpili spod poddanských povinností.
- **1849** v druhej bitke pri Budatíne cisárske jednotky generála Kristiana Götza a slovenskí dobrovoľníci porazili košutovské gardy a obsadili Žilinu.

- **1850** vyšlo nariadenie o povinnom vedení pozemkových kníh.
- **1910** v Martine začal vychádzať nový slovenský ženský časopis *Živena*. Ilustro-

vaný mesačník, redigovaný Elenou Maróthy-Šoltésovou, bol orgánom Živeny, spolku slovenských žien. Vychádzal do roku 1949 a uverejňoval beletriu a aktuality pre ženy.

- **1919** čs. vojsko obsadilo Bratislavu.
- **1919** bola oživená činnosť Matice slovenskej.
- **1923** do platnosti vstúpilo nové územnosprávne členenie Slovenska: 16 historických žúp bolo nahradených 6 veľžupami.
- **1928** v denníku *Slovák* vyšla úvaha Vojtecha Tuku *V desiatom roku Martinskej deklarácie*. V nej dokazoval, že po 30. októbri nastane na Slovensku bezprávný stav (*vacuum juris*), keďže výkonný výbor SNR v Martine po prijatí *Deklarácie slovenského národa* 30. októbra 1918 sa vyslovil, že po prechodnom období 10 rokov sa štátoprávny vzťah

Štefan Bočkaj (1. 1. 1557 – 29. 12. 1606). Spočiatku patril medzi prohabsbursky orientovanú sedmohradskú šľachtu a pôsobil ako poradca na dvore Rudolfa I. (II.) v Prahe. Sklamaný z pomerov okolo panovníka, utiahol sa na svoje panstvo a nadviazal styk s protihabsburskou sedmohradskou opozíciou. V obave o stratu majetkov podnikol na jeseň roku 1604 vzburu vo východných častiach krajiny. S využitím hesiel o náboženskej a politickej slobode sa mu podarilo vyvolať všeobecné povstanie. Aj vďaka tureckej vojenskej pomoci sa roku 1605 zmocnil celého Slovenska a vyplienil pohraničné oblasti Moravy a Rakúska. Na vrchole moci ho zvolili za sedmohradské knieža a uhorské stavy mu udělili titul knieža celého Uhorska. Bočkaj nechcel, aby z jeho odboja príliš profitovali Turci, a preto uzavrel s Habsburgovcami mier (→ 23. 6.).

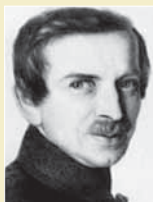
Slovenska a Česka upraví novou zmluvou. Článok vyvolal veľkú vnútropolitickú aféru, ktorá prerástla do krízy. Tuka bol zbavený poslaneckej imunity a postavený pred súd (→ 5. 10. 1929).

- 1969 vstúpil do platnosti zákon o česko-slovenskej federácii. Presne o polnoci vyhlásil predseda SNR Ondrej Klokoč z balkóna Bratislavského hradu vznik SSR.
- 1980 na Slovensku začali platiť nové základné merné jednotky sústavy SI.
- 1990 prezident Československa Václav Havel vydal rozhodnutie o amnestii.
- 1993 o polnoci vstúpil do platnosti zákon o rozdelení Česko-Slovenska. Tak vznikla samostatná Slovenská republika. 📄
- 1998 v Bratislave havaroval vrtuľník leteckej záchrannej služby. V jeho troskách zahynulo 5 osôb.

NARODILI SA A ZOMRELI

- 1557 v Kluži (Rumunsko) sa narodil Štefan Bočkaj, sedmohradský knieža, vodca protihabsburského povstania v rokoch 1604 - 1606. 📄
- 1744 v Budíne zomrel profesor logiky a filozofie na Trnavskej univerzite jezuita Anton Hellmar (* 27. 10. 1700).

- 1780 vo Veličnej sa narodil Ján Seberini, evanjelický kňaz, superintendent banského dištriktu, spisovateľ a pedagóg. Bol spoluzakladateľom slovenského národného spolku Tatrin, ale za revolúcie roku 1848 sa dal do služieb košutovcom, za čo ho odsúdili na smrť. Trest mu bol zmierený na 20-ročné väzenie (+ 10. 2. 1857).

■ 1794 v Paludzi (dnes časť Liptovského Mikuláša) sa narodil Gašpar Fejérpataky-Belopotocký, kníhkupec, vydavateľ, autor učebníc a kalendárov, organizátor a podporovateľ slovenského života. Od roku 1830 vydával *Vlastenský kalendár*, ktorý dosahoval nevidaný náklad 10 000 exemplárov. V Mikuláši založil prvú slovenskú verejnú knižnicu a zorganizoval slovenské ochotnícke divadlo. Na Štúrove *Slovenskej národnej noviny* zložil kauciu 4 000 zlatých. Za národné aktivity a presvedčenie si veľa vytrpel a počas revolúcie roku 1849 len zhodou šťastných okolností unikol smrti (+18. 5. 1874).

■ 1823 v Kiskőrösi (Maďarsko) sa narodil Sándor Petöfi, slávny maďarský básnik a revolucionár. Jeho otec pochádzal z Bratislavskej stolicy a matka Anna, rod.

Hrúzová, z Liptova. Na evanjelickom lýceu v Banskej Štiavnici bol spolužiakom Andreja Sládkoviča. V 19 rokoch si pôvodné meno Alexander Petrovič pomaďarčil. Jeho

básne dokázali za revolúcie v rokoch 1848 - 1849 oduševniť masu a stal sa najvýznamnejším predstaviteľom maďarskej poézie. Zápis o konfirmácii Alexandra Petroviča evanjelickým farárom Jánom Kollárom bol z matriky slovenského evanjelického zboru v Pešti vytrhnutý (+ 31. 7. 1849).

■ 1897 v Kovačici (Srbsko) sa narodil Ján Bulík, advokát, organizátor krajanského hnutia juhoslovenských Slovákov, prvý predseda Matice slovenskej v bývalej Juhoslávii (+ 30. 1. 1942).

■ 1918 vo Viedni zomrela herečka Katarína Franková (* 11. 10. 1852).

■ 1924 v Leviciach sa narodil Vladimír Durdík st., herec, člen SND (+ 24. 9. 1978).

■ 1934 v Krásne nad Kysucou sa narodil František Hübel, maliar, grafik a ilustrátor asi 60 kníh (+ 2. 10. 1978).

■ 1977 v Bratislave tragicky zahynul športový novinár Imrich Hornáček (* 9. 8. 1925).

2.

JANUÁR

STALO SA V TENTO DEŇ

- 1667 na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity sa začali pravidelné prednášky.
- 1851 cisárskym výnosom bola vo Viedni zriadená Ústredná komisia pre výskum a ochranu historických stavebných pamiatok. V každej krajine habsburskej monarchie, teda aj v Uhorsku, vznikla jej expozitúra, ktorej úlohou bolo evidovať a chrániť kultúrno-historické objekty. Tento dátum sa pokladá za zrod ochrany stavebných pamiatok na Slovensku.
- 1863 42 spišských obcí podalo petíciu cisárovi Františkovi Jozefovi, v ktorej obce protestovali proti uprednostňovaniu maďarčiny a požadovali používanie slovenčiny v úradoch na území obývanom Slovákmi.
- 1868 Ján Nepomuk Bobula začal v Pešti vydávať *Slovenské noviny*, ktoré vo svojom prvom čísle uverejnili program Novej školy slovenskej. 📄
- 1913 Štefan Tisa, predseda Strany národnej práce, sa v Budapešti stretol v súboji na šable s predsedom Strany nezávislosti Michalom Károlim. Tisa zranil svojho súpera na hlavu a sám utrpel

poranenie ruky. Súboj sa konal v dôsledku ich politických konfliktov v parlamente.

- 1951 rožňavský biskup Róbert Pobožný vysvätil 27-ročného jezuitského kňaza Pavla Hnilicu za tajného biskupa.
- 1969 Predsedníctvo SNR vymenovalo prvú vládu SSR na čele so Štefanom Sádovským.
- 1993 Slovenskú republiku v prvých hodinách existencie uznalo 62 krajín sveta.

NARODILI SA A ZOMRELI

- 1799 v Bratislave zomrel básnik a právnik Ján Demian (* 9. 2. 1734).
- 1941 v Smolenickej Novej Vsi zomrel vynálezca padáka a objaviteľ jaskyne Driny Štefan Banič (* 23. 11. 1870).
- 1969 v Holíči zomrel katolícky kňaz a politik Pavel Macháček (* 25. 3. 1887).

Sentiváni, Šimon Révaj, Tadeáš Príleský. Centrom bola Budapešť a tlačovým orgánom Bobulove *Slovenské noviny*. Nová škola odmietala pasivitu Starej školy, jej orientáciu na Viednu a Rusko, ako aj požiadavku vytvorenia Okolia, nastolenie *Memorandum* z roku 1861. Usilovala sa o rozšírenie národnostného zákona, zastavenie maďarčiny a o plné uplatnenie slovenčiny v školstve a na úradoch. Jej prívrženci v politickej praxi presadzovali demokratizmus a nastoľovali aj sociálne otázky. Snahy o vyrovnanie s Maďarmi však stroskotali, i keď sa Nová škola premenovala na Slovenskú stranu vyrovnania (23. 10. 1872). To viedlo ku kríze celého hnutia, ktorá roku 1875 vyústila do zániku Novej školy slovenskej.

Nová škola slovenská. Politické zoskupenie Slovákov usilujúce sa o vyrovnanie s Maďarmi a sformované roku 1868 ako opozícia voči Starej škole slovenskej, vedenej Viliamom Paulinym-Tóthom. Za konečný cieľ si vytýčilo, „aby štvormiliónový národ slovenský na svojom otcovskom území, z jednej strany medzi Tisou a Moravou, z druhej medzi horami tatranskými a Dunajom bol šťastný a požíval blaženstvo“. Medzi významné osobnosti Novej školy patrili Ján Palárik, Ján Malý-Dusarov, Koloman Banšell, Jozef Karol Viktorin a s týmto hnutím sympatizovali aj niektorí príslušníci slovenskej šľachty, napr. Martin

3.

JANUÁR

STALO SA V TENTO DEŇ

- **1671** mimoriadny súd v Bratislave pod predsedníctvom grófa Jána Rottala začal svoju činnosť. Za účasť na sprisahaní Františka Vešelénihho odsúdili 230 šľachticov, väčšinu z nich na pokuty alebo stratu majetku. Z niekoľkých vynesených rozsudkov smrti bol však vykonaný iba jeden: 30. apríla stali zemplínskeho šľachtica Františka Bóniša.
- **1705** na území ovládanom povstalcami pod vedením Františka II. Rákociho, ktoré zahrňovalo celé

Slovensko, dali do obehu medené mince, tzv. libertáše. Nimi sa nahradil nedostatok strieborných mincí, keďže za striebro sa v zahraničí obstarávali

potreby pre povstaleckú armádu. Nútený obchod nehodnotných libertášov mal veľmi zlé hospodárske dôsledky a vyústil do úplného hospodárskeho rozvratu.

- **1710** v Nových Zámkoch stali niekdajšieho kuruckého brigádneho generála Ladislava Očkaia. Na trest smrti ho odsúdili za zradu protihabsburského povstania vedeného Františkom II. Rákocim.
- **1795** povereníci uhorského kráľa a cisára Františka I. (II.) a ruskej cárovnej Kataríny II. sa v Petrohrade dohodli na treťom delení Poľska. Poľsko na vyše storočie

zmizlo z mapy Európy. Severná hranica habsburskej monarchie sa posunula až k mestu Brest. Zároveň sa z časti Poľska zabratej Rakúskom začali na územie Slovenska sťahovať Židia, čo v nasledujúcich desaťročiach viedlo k ich rýchlemu početnému vzrastu.

- **1945** mimoriadny súd zriadený pri Najvyššom súde SR v neprítomnosti odsúdil na smrť šiestich vedúcich činiteľov SNP. Na trest smrti boli odsúdení aj siedmi vojenský činitelia Povstania. Keďže odsúdení sa skrývali na neznámom mieste, rozsudky neboli vykonané.
- **1947** začal sa plniť dvojročný plán obnovy a rekonštrukcie vojnou zničeného hospodárstva.

Plagát k dvojročnému plánu

NARODILI SA A ZOMRELI

- **1759** v Kežmarku sa narodil Kristián Genersich, prírodovedec, učiteľ a historik. Zaslúžil sa najmä o rozvoj geológie a botaniky. V rukopise zostalo dielo o dejinách jeho rodiska († 30. 4. 1825).
- **1838** v Banskej Bystrici sa narodil Daniel Kopa, učiteľ a redaktor. Ako učiteľ v Radvani bol blízkym spolupracovníkom

básnika Andreja Sládkoviča. Neskôr učil na evanjelickej škole v Hlbokom, kde spolupracoval s Jozefom Miloslavom Hurbanom. Bol autorom slovenskej gramatiky a spoluautorom slovenských učebníc († 30. 11. 1920).

- **1897** v Lipne (Poľsko) sa narodila Pola Negri, vlastným menom Barbara Apollonia

Chalupiecová, filmová herečka poľsko-slovenského pôvodu. Začínala vo Varšavskom divadle ako 15-ročná, o dva roky neskôr už hrala vo filme. Odišla

do Berlína a od roku 1923 pôsobila veľmi úspešne v Hollywoode. Keď jej kariéru ukončil nástup zvukových filmov, mala za sebou už takmer 50 filmov († 3. 8. 1987).

- **1898** v Bardejove zomrel evanjelický kňaz, pedagóg, spisovateľ a prekladateľ Juraj Petruškin-Kello (* 1. 2. 1844).
- **1913** v Smolníku sa narodil Viliam Fedor, dirigent, hudobný pedagóg a zbornmajster. Zaoberal sa najmä metodikou hudobnej výchovy († 28. 11. 1979).
- **1916** vo Zvolene sa narodil Ludovít Greššo, herec. Pôsobil najmä v divadlách v Trnave a Nitre a stvárnil viacero charakterových úloh vo filmoch († 8. 2. 1982).
- **1928** v Bratislave zomrel evanjelický biskup a prvý bratislavský župan po vzniku ČSR Samuel Zoch (* 11. 12. 1882).
- **1919** v Bratislave zomrel lekár, významný organizátor zdravotníctva a propagátor športu Matej Dobrovič (* 27. 6. 1850).
- **1955** v Bratislave zomrel spisovateľ Fraňo Kráľ (* 9. 3. 1903).
- **1969** v Prahe zomrel strojný inžinier, vysokoškolský profesor Eugen Hirschfeld (* 10. 10. 1892).
- **1995** v Bratislave zomrel hudobný skladateľ a umelecký vedúci SLUK-u Tadeáš Salva (* 22. 10. 1937).

4.

JANUÁR

STALO SA V TENTO DEŇ

- **1439** uhorský a český kráľ Albrecht (Albert) I. uzavrel vo Vroclave prímerie s poľským kráľom Vladislavom III. Dôvodom ich konfliktu bol spor o českú korunu, keďže českí kališníci neuznali Albrechta za svojho kráľa a v máji 1438 si za panovníka zvolili kráľoviča Kazimíra, najstaršieho syna Vladislava III. Vojsko, ktorá vypukla v lete 1438, postihla aj severné územie Slovenska, keď na Spiš a do Šariša vpadli poľské vojská.

- **1612** v Levoči sa vyskytol zriedkavý prírodný úkaz: obyvatelia pozorovali na oblohe 3 slnka.

- **1718** v meste Edirne (Turecko) prijal turecký sultán Ahmed III. Františka II. Rákociho, ktorý opustil Francúzsko, aby sa na strane Turkov zúčastnil na vojne proti Viedni. Sultán však nebol ochotný splniť jeho požiadavky a zriadiť vojenské jednotky z kresťanov. Rákociho posledný pokus o obnovenie protihabsburského odboja v Uhorsku tým stroskotal.

- **1755** colné nariadenie Márie Terézie zaviedlo 30-percentné clo na všetky tovary dovážané do Uhorska, ktoré však zvýhodňovalo rakúskych kupcov. Bez cla sa mohlo doviezť len plátno z Poľska a všetok tovar z územia Osmanskej ríše.

- **1945** nacistické bezpečnostné sily začali v obci Nemecká s popravami. Do 11. januára postrieľali asi 900 príslušníkov odboja, protifašisticky zmýšľajúcich ľudí a Židov, ktorí boli

dovtedy internovaní v bansko-bystrickej väznici. Aby zahľadili stopy, telá povraždenej spálili vo vápenke. Popravy v Nemeckej boli najrozsiahljšími represáliami nacistov na Slovensku.

Pamätník v Nemeckej

- **1947** na Slovenskej univerzite v Bratislave zriadili Pedagogickú fakultu.

NARODILI SA A ZOMRELI

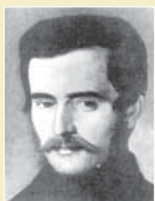
■ **1604** na hrade Šarvár (Maďarsko) zomrel František Nádašdy, manžel Alžbety

Bátoriovej, uhorský magnát a jeden z najvýznamnejších protitureckých bojovníkov v 15-ročnej vojne. Na Slovensku vlastnil viacero majetkov, predovšetkým čachtické hradné panstvo, ktoré po jeho smrti spravovala Alžbeta Bátoriová (* 1554).

■ **1760** v Levoči sa narodil Daniel Tállai, redaktor a vydavateľ. Bol iniciátorom a vydavateľom *Presspurských Nowín* († 9. 4. 1816).

■ **1818** v Revúcej sa narodil Gustáv Reuss, lekár, botanik a spisovateľ. Zaoberal sa

vlastivedou, národopisom, archeológiou a astronómiou. Roku 1858 vyšlo tlačou jeho dielo *Kvĕtena Slovenska, čili opis všech jevmosnubných na Slovensku divorastoucích a mnohých zahradných roslín dle soustavy De Candeolloy*.

Napísal i niekoľko próz († 12. 1. 1861).

■ **1843** vo Svätom Kríži (dnes Žiar nad Hronom) zomrel banskobystrický biskup, podporovateľ slovenských literátov a študentov Jozef Belánsky (* 20. 6. 1769).

■ **1876** v Osuskom sa narodil Emanuel Lehocký, vedúca osobnosť slovenského robotníckeho hnutia pred 1. svetovou vojnou, vydavateľ a redaktor.

■ **1879** v Martine sa narodila Mária Pietrová (rod. Ivánková), divadelná ochotníčka,

Daniel Tállai (4. 1. 1760 – 9. 4. 1816). Po skončení štúdií na evanjelickom lýceu v Bratislave roku 1782 pôsobil vo vydavateľstve Johanna Landerera a neskôr viedol redakciu bratislavských nemeckých novín *Pressburger Zeitung*. Zároveň pracoval ako redaktor maďarských novín *Magyar Hírmondó* (Uhorský chýrnik), ktoré vychádzali v Bratislave. Roku 1783 uverejnil dvojazyčný slovensko-nemecký leták *Prohlášení budoucího psaní Novín v slovenském jazyku*, prostredníctvom ktorého informoval o príprave vydávania slovenských novín. Zásluhou neho začali vychádzať prvé slovenské noviny písané biblickou češtinou, s názvom *Presspurské Nowiny*. Daniel Tállai je ojedinelým zjavom v dejinách žurnalistiky. Tento pôvodom spišský Nemeц mal veľký podiel na rozvoji nemeckej a maďarskej žurnalistiky v Uhorsku a položil aj základy slovenskej žurnalistiky.

herečka, režisérka a prekladateľka († 24. 7. 1956).

■ **1904** v Linzi (Rakúsko) sa narodil Miloš Dohnány, umelecký fotograf zameraný na sociálne témy a prírodu († 4. 10. 1944).

■ **1905** v Bátovciach sa narodil Ján Igor Hamaliar, literárny kritik a publicista († 14. 10. 1931).

■ **1906** v Lamači (dnes súčasť Bratislavy) sa narodil Alexander Húščava, historik, profesor na univerzite v Bratislave,

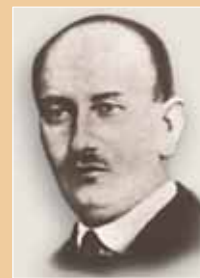
priekopník pomocných vied historických († 9. 8. 1969).

■ **1928** v Bratislave zomrel politik, evanjelický cirkevný hodnostár a spisovateľ Samuel Zoch (* 18. 12. 1882).

■ **1958** v Nagymarosi (Maďarsko) zomrel múzejník a cestovateľ Koloman Kittenberger (* 10. 10. 1881).

■ **1960** v Bratislave zomrela prekladateľka a publicistka Hana Ruppelldtová (* 21. 9. 1894).

Emanuel Lehocký (4. 1. 1876 – 24. 9. 1930). Pôvodne vyučený krajčír sa v Budapešti stal členom Sociálnodemokratickej strany Uhorska, v rámci ktorej organizoval slovenské robotníctvo. Roku 1905 v Bratislave založil Slovenskú sociálnodemokratickú stranu v Uhorsku, ale pre odpor maďarských socialistov nerozvinula svoju činnosť. Bol redaktorom viacerých socialisticky orientovaných slovenských periodík – *Napred*, *Slovenské robotnícke noviny*. Roku 1918 sa podieľal na *Deklarácii slovenského národa*. Po vzniku ČSR presadzoval splynutie slovenskej a českej sociálnej demokracie do jednotnej strany a bol senátorom v Národnom zhromaždení.

5.

JANUÁR

STALO SA V TENTO DEŇ

■ **1262** uhorský kráľ Belo IV. uzavrel so svojím prvorodeným synom Štefanom mier v Bratislave. Mierová zmluva skončila ich vzájomný boj, ktorý vznikol pre Štefanov nesúhlas s pridelenou časťou krajiny. Belo IV. roku 1260 udelil Štefanovi správu nad Sedmohradskom, mladšiemu Belovi Slavónsko, Dalmáciu a ďalšie časti na juhu Uhorska, čo sa Štefanovi videlo priveľa, a preto sa chopil zbrane. Konflikt medzi kráľom a jeho synom sa odohrával aj na Slovensku, keď sa ozbrojenci Bela IV. pokúšali dobyť viaceré hrady, ktoré kontroloval kráľovič Štefan.

■ **1665** uhorský palatín František Vešelényi

podal panovníkovi Leopoldovi oficiálny protest proti uzavretiu mieru medzi Habsburgovcami a Turkami vo Vašvári 10. 8. 1664 bez účasti a vedomia uhorskej reprezentácie.

■ **1786** cisár Jozef II. nariadil katastrálne vymernie pôdy a jej evidenciu, aby mohol zdaňiť všetky vrstvy obyvateľstva. Jeho zámer pobúrili uhorskú šľachtu, ktorá dane neplatila.

■ **1842** v Bratislave začala pracovať Prešporská sporiteľňa – prvý peňažný ústav na Slovensku.

■ **1849** generál Alfred Windischgrätz na čele rakúskych vojsk obsadil Pešť, keď dva dni predtým uhorská vláda a časť snemových poslancov opustili mesto a ušli do Debrecína. Po obsadení Pešti boli z väzenia vyslobodení viacerí slovenskí vlastenci, ktorých košutovci pozatykali a odsúdili na dlhoročné väzenie i tresty smrti. Medzi oslobodenými bol Janko Kráľ, Štefan Marko Daxner, Ignác Juračka a ďalší.

■ **1907** uhorská vláda zakázala dovoz novín *Slovenský hlásnik* z USA na Slovensko.

■ **1945** maďarské bezpečnostné sily popravili v Košiciach 12 komunistov.

■ **1949** v Moskve sa začali rokovania (trvali do 8. 1.) o založení RVHP ako spoločného orgánu hospodárskej spolupráce komunistických krajín. Československo sa stalo jej zakladajúcim štátom.

■ **1968** v Prahe bol za 1. tajomníka ÚV KSČ

zvolený slovenský komunista Alexander Dubček, ktorý v tejto funkcii vystriedal Antonína Novotného. Dubčekovou zásluhou sa začal demokratický proces v KSČ

v celej československej spoločnosti, nazvaný aj socializmus s ľudskou tvárou.

■ **1976** pri havárii v jadrovej elektrárni Jaslovské Bohunice A1 zahynuli dvaja ľudia. Do ovzdušia uniklo veľké množstvo rádioaktívneho oxidu uhličitého.

Po ďalšej veľkej havárii (22. 2. 1977) bol čs. prototyp jadrovej elektrárne typu A1 natrvalo odstavený.

NARODILI SA A ZOMRELI

- **1830** v Paludzi (zaniknutá obec pri Liptovskom Mikuláši) sa narodil Ján Čajak, evanjelický kňaz, učiteľ a básnik. Vo svojej poézii kritizoval neduhu spoločnosti a poukazoval na ťažké postavenie Slovákov († 4. 2. 1867).
- **1877** v Ružomberku sa narodil Ján Fedor

Houdek, podnikateľ, politik a publicista. Stál na čele Ústredného družstva, ktoré disponovalo najväčším agrárnym kapitálom na Slovensku. Publikoval

články z histórie i ekonomiky († 26. 2. 1953).

- **1880** v Okoličnom sa narodil Jozef Hušek, novinár, organizátor krajaných spolkov v USA. Po emigrácii do Ameriky roku 1903 sa ako redaktor *Amerikánsko-*

slovenských novín vypracoval na jedného z najlepších slovenských žurnalistov. Neskôr sám vydával rôzne krajané časopisy a tlač. Ako signatár

Pittsburskej dohody po skončení I. svetovej vojny podporoval autonomistické hnutie a privítal aj vznik Slovenského štátu († 29. 3. 1947).

- **1910** v Liptovskom Hrádku sa narodil Štefan Luby, právnik, profesor na univerzite v Bratislave. Jeden z najlepších znalcov dejín súkromného práva na Slovensku († 10. 10. 1980).
- **1952** v Bratislave zomrel právnik, univerzitný profesor a politik Vladimír Fajnor (* 23. 10. 1875).
- **1993** v Košiciach zomrel Vojtech Budinský-Krička. Pochovaný je v Ružomberku (* 24. 7. 1903).
- **2000** v Bratislave zomrel dirigent Slovenského filharmonického zboru a riaditeľ speváckej zložky Lúčnice Štefan Klimo (* 1. 11. 1919).
- **2000** v Bratislave zomrel prekladateľ, nadrealistický básnik, literárny publicista a esejista Pavol Bunčák (* 4. 3. 1915).

6.

JANUÁR

STALO SA V TENTO DEŇ

- **1323** uhorský kráľ Karol I. Róbert začal uskutočňovať peňažnú reformu. Nariadil, aby sa razili mince, ktoré mali mať pevný obsah drahých kovov. Uhorská šľachta na výdavky spojené s menovou reformou navrhla mimoriadnu daň od každej poddanskej brány (porty).
- **1336** uhorský kráľ Karol I. Róbert a český kráľ Ján Luxemburský na základe vyšehradského dohovoru vytvorili pevné obchodné vzťahy medzi oboma krajinami a upravili režim na Českej ceste, vedúcej z Budína cez Trnavu a Skalicu do Prahy. Karol I. Róbert vzal českých a moravských obchodníkov prichádzajúcich do krajiny pod svoju ochranu.
- **1493** uhorský kráľ Vladislav II. rozpustil tzv. čierny pluk. Táto vojenská jednotka, pozostávajúca z profesionálnych žoldnierov, bola mocenskou oporou jeho predchodcu na tróne Mateja Korvína.
- **1550** uhorský kráľ Ferdinand I. zvolal snem do Bratislavy. Keďže uhorská šľachta si žiadala, aby sa panovník zdržiaval v krajine, kráľ sa snemovým zákonom zaviazal, že do Uhorska pošle svojho najstaršieho syna Maximiliána, ktorý ho mal zastupovať a naučiť sa jazykom a zvykom obyvateľov krajiny. Snem obnovil slobodu sťahovania pre poddanych, ktorá im bola odňatá roku 1514.
- **1604** vojenský kapitán Horného Uhorska generál Giacomo Barbiano de Belgiojoso na príkaz uhorského kráľa Rudolfa I. odobral všetky košické kostoly vrátane dómu evanjelikom a nariadil evanjelickým duchovným opustiť mesto. Tieto kroky vyvolali medzi protestantmi v Uhorsku veľké pobúrenie.

Dóm sv. Alžbety v Košiciach

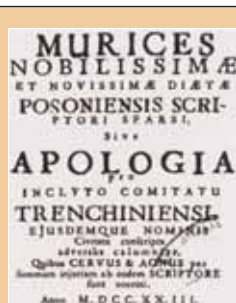
- **1605** vodca protihabsburského povstania Štefan Bočkaj dal popraviť veliteľa hajdúchov Blažaja Lipaia, lebo si počínal príliš svojvoľne – povoľoval vojsku rabovanie a plienenie.
- **1657** sedmohradský knieža Juraj II. Rákoci sa pripojil na stranu Švédska vo vojne proti Poľsku. Do Poľska vyslal vyše 20-tisícovú armádu, ktorá bola po porážkach zajatá Tatármi a odvečnená na Krym. Rákociho poľské dobrodružstvo spôsobilo mocenský úpadok Sedmohradska, čo malo za následok zmenu politických pomerov v strednej Európe.
- **1678** Turci spustošili obec Poniky neďaleko Banskej Bystrice, 18 obyvateľov zabili a 311 odviekli do otroctva.
- **1918** v Prahe bola prijatá *Trojkráľová deklarácia*. Jej signatármi boli českí poslanci ríšskeho snemu, ako aj poslanci krajinského snemu a popredné osobnosti českej verejnosti. Najdôležitejšou požiadavkou deklarácie bolo právo národov na sebaurčenie a spojenie českých krajín a Slovenska do nového štátneho útvaru, ktorý však mal byť

súčasťou habsburskej ríše. Text bol pôvodne skonfiškovaný, ale po jeho zverejnení na sklonku januára sa deklarácia stala predmetom útokov zo strany českých Nemcov i peštianskej vlády. Vo viacerých slovenských mestách zorganizovali úrady aj protestné zhromaždenia.

- **1947** v Bratislave v procese s prezidentom Jozefom Tisom vypovedal ako svedok obžaloby arcibiskup Karol Kmeťko. Okrem iného potvrdil, že vyhlásenie slovenskej samostatnosti v marci 1939 s nadšením privítalo 90 percent Slovákov a slovenskí biskupi súhlasili s voľbou Tisa za prezidenta, lebo v ňom videli záruku, že ochráni Slovensko od národnosocialistického novopohanstva. Zmienil sa aj o slovenských Židoch, ktorí roku 1942 vyhlásili, že je potrebné, aby zostal prezidentom, lebo inak všetci do jedného zahynú.

- **1983** pápež Ján Pavol II. vysvätil za rektora Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme Dominika Hrušovského a zveril mu duchovnú správu všetkých slovenských katolíkov v zahraničí.

Ján Baltazár Magin (6. 1. 1681 – 27. 3. 1735). Po vysvätení za kňaza (1706) pôsobil ako farár v Košeci a roku 1716 vstúpil do jezuitskej rehole. Od roku 1719 účinkoval na fare v Dubnici nad Váhom. V súvislosti s útokmi snemového vyslanca Michala Bencsika ho trenčianske stavy roku 1722 poverili napísať obranu slovenského národa. Magin vo svojom diele *Murices... sive apologia* (Ostne... alebo obrana), vydanom v Púchove roku 1723, dokazoval, že Slováci sú najstarší obyvatelia Uhorska, a keďže prijali Maďarov pohostinne a nepodrobili sa im, slovenská šľachta má rovnaké práva ako šľachta maďarského pôvodu.

NARODILI SA A ZOMRELI

- **1681** vo Vrbovom sa narodil Ján Baltazár Magin, katolícky kňaz, básnik, autor prvej slovenskej národnej obrany. 📖
- **1724** v Głogówe (Poľsko) sa narodil Ján Ignác Felbiger, osvietený školský reformátor a poradca uhorskej kráľovnej Márie Terézie († 17. 5. 1788).
- **1787** v Ochtinej sa narodil Ján Ladislav Bartholomeides, historik a náboženský spisovateľ, autor spisu o uhorských študentoch na zahraničných univerzitách († 15. 5. 1862).
- **1801** v Klíne sa narodil Pavol Olexík, lekár, biológ, botanik a zriaďovateľ meteorologickej stanice v Brne († 10. 10. 1878).
- **1807** v Spišskej Belej sa narodil Jozef Maximilián Petzval, fyzik, matematik a vynálezca. Od roku 1835 bol riadnym profesorom matematiky a geometrie na peštianskej univerzite, od roku 1837 na univerzite vo Viedni. Vynašiel objektív, ktorým sa dali robiť kvalitné fotografické portréty i panorámy krajiny. Zdokonalil mikroskop a ďalekohľad, vyvinul účinný reflektor a prispel k rozvoju akustiky. Stal sa členom Uhorskej aj Rakúskej akadémie vied († 17. 9. 1891).

Elena Maróthy-Šoltésiová (6. 1. 1855 – 11. 2. 1939). Bola dcérou národne uvedomelého evanjelického kňaza Daniela Maróthyho, príslušníka štúrovského hnutia, ktorý pôsobil na fare v Luboreči. Po vydaji sa roku 1875 usadila v Martine, kde sa zapojila do národného a ženského hnutia. Roku 1881 jej v *Slovenských pohľadoch* vyšla novela *Na dedine*, ktorá hneď vzbudila pozornosť v literárnych kruhoch. Po úspechu nasledovali ďalšie diela. Väčšina z nich zobrazuje slovenský život na sklonku 19. storočia. Roku 1894 vydala ženský román *Proti prúdu*, ktorý zachytáva problém odrodilstva slovenskej šľachty. V rokoch 1894 – 1927 bola predsedníčkou ženského spolku Živena. Veľa síl venovala emancipácii slovenských žien. Počas dlhého a plodného života uverejnila v slovenských novinách, časopisoch a literárnych zborníkoch množstvo literárnych aj publicistických prác.

- **1818** v Kežmarku sa narodil Fridrich Hažlinský, prírodovedec, botanik, mykológ a priekopník výskumu bezkvetej flóry Uhorska († 6. 11. 1896).
- **1823** vo Veľkej Polome sa narodil Peter Kellner-Hostinský, spisovateľ, historik, príslušník štúrovskej mládeže. Okrem literatúry sa výrazne prejavil v odbore hospodárskych dejín, filozofie a prírodných vied († 10. 8. 1873).
- **1855** v Krupine sa narodila Elena Maróthy-Šoltésiová, spisovateľka,

- redaktorka, zakladateľka ženského hnutia a školstva na Slovensku. 📖
- **1897** v Košiciach sa narodil Ferenc Szálasi, pôvodným menom Salosjan. V medzivojnovom období sa stal zakladateľom a vodcom ultraradikálnej Strany šipových krížov v Maďarsku a 15. 10. 1944 sa pomocou Nemcov dostal v Maďarsku k moci. Po vojne bol odsúdený na smrť a popravený († 12. 3. 1946).
- **1974** v Mníchove zomrel hudobný skladateľ tanečnej a populárnej hudby Jozef Frank-Zemplínsky (* 4. 9. 1920).
- **2000** v Stupave zomrel maliar Ladislav Čemický (* 24. 3. 1909).

7.

JANUÁR

STALO SA V TENTO DEŇ

- **1606** vo Viedni Štefan Iľešházi a Peter Horvát Mladoševič, vyslanci povstaleckého snemu, ktorý zasadal v Krupine, začali mierové rozhovory s arcivojvodom Matejom, aby ukončili vyše roka trvajúci protihabsburský odboj pod vedením Štefana Bočkaja (→ 23. 6.).
- **1611** v Bytči popravili pomocníkov Alžbety Bátoriovej obvinených z početných vražd mladých dievčat. Ján Ujvári, alias Ficko, bol statý, Helene Jóovej a Dorote Sentešovej najprv kat kliešťami odštilkal prsty na rukách a potom ich

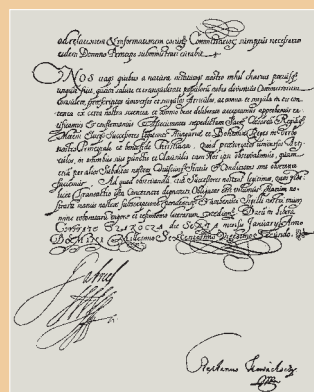
obe spálili na hranici. Poslednú obvinenú Katarínu Benickú predseda mimoriadneho súdu palatín Juraj Turzo nariadil ponechať na ďalšie došetrenie obvinení vo väzení. Alžbetu Bátoriovú internovali na Čachtickom hrade (→ 21. 8.).

- **1622** výmenou ratifikačných listín medzi kráľom Ferdinandom II. a sedmohradským kniežatom Gabrielom Betlenom vstúpil do platnosti mikulovský mier. 📖
- **1944** Rada obrany štátu na čele s prezidentom Jozefom Tisom sa uzniesla vybudovať opevnenia na severovýchodných hraniciach Slovenska.

NARODILI SA A ZOMRELI

- **1621** vo Vroclave (Poľsko) zomrel pedagóg a humanistický básnik Peter Fradelius (* 1580).
- **1788** v Paludzi (zaniknutá obec pri Liptovskom Mikuláši) sa narodil Gašpar Šulek, evanjelický kňaz, filozof a teológ. Od roku 1824 bol profesorom teológie na evanjelickom lýceu v Bratislave († 20. 6. 1827).
- **1902** v Považskej Bystrici sa narodil Michal Maximilián Scheer, architekt,

Mikulovský mier (1622). Znamenal koniec veľkého protihabsburského povstania Gabriela Betlena, ktorý sa zaviazal zrieknuť sa titulu uhorského kráľa, vrátiť korunovačné klenoty panovníkovi, vydať mu všetky hrady a pevnosti, ktorých sa zmocnil počas vojenského ťaženia, a vrátiť archív Spišskej komory. Ferdinand II. sa Betlenovi zaručil, že mu udelí titul ríšskeho kniežata a daruje mu vojvodstvá Opole a Ratibor v Sliezsku. Panovník mu zároveň prepustil 7 stolíc na východe krajiny, medzi nimi Zemplínsku a Abovskú aj s Košicami, na ktorých však mal spravodlivosť aj naďalej vykonávať krajinský sudca. Ďalej sa zaviazal platiť Betlenovi ročne 30-tisíc zlatých na vydržiavanie pohraničných pevností, amnestovať všetkých jeho prívržencov v Uhorsku a opäť potvrdiť všetky body viedenského mieru z roku 1606.

Ratifikácia mieru Gabrielom Betlenom

urbanista, popredný predstaviteľ funkcionalizmu. Medzi jeho najvýznamnejšie diela patrí žilinská radnica, hotel Palace v Lubochni, Ústav školských bratov v Banskej Bystrici, Slovenské papierne v Ružomberku, gynekologický a detský pavilón nemocnice v Trenčíne, hotel v Dunajskej Stredě. Roku 1965 dostal Cenu Dušana Jurkoviča († 9. 2. 2000).

■ **1919** v Bratislave sa narodil Ján Albrecht, hudobný pedagóg a teoretik. Bol violistom a zakladateľom súboru *Musica aeterna*, editorom starej slovenskej hudby († 20. 11. 1996).

■ **1921** v Rakove sa narodil Teodor Lamoš, historik a archívár, jeden z hlavných organizátorov archívneho súpisu na Slovensku. Venoval sa najmä dejinám Kremnice († 26. 12. 1965).

■ **1922** v Ludaniciach sa narodila Helena Križanová-Brindzová, autorka kníh

pre deti a mládež. V rokoch 1951 - 1953 bola vedúcou redaktorkou časopisu *Zornička*, 1953 - 1955 dramaturgičkou detského vysielania v bratislavskom rozhlase. Napísala niekoľko románov pre deti a mládež: *Modlitba za šťastie*,

Kocúr lekárom a iné rozprávky, Poštárík, Dušan, Šťastnú cestu, Dušan! († 1. 8. 1990).

- **1931** v Tisovci sa narodil Branislav Kriška, operný režisér a dramaturg († 30. 4. 1999).
- **1944** v Hornej Vsi sa narodil Ľuboš Majer, majster sveta v parašutizme († 21. 9. 1972).
- **1962** vo Zvolene zomrela herečka, členka SND Mária Bancíková (* 14. 11. 1913).
- **1974** v Budapešti zomrel maliar a výtvarný pedagóg Eugen Krón. Roku 1921 založil v Košiciach prvú kresliarsku a grafickú školu, v ktorej začínali mnohí významní umelci (* 1. 5. 1882).
- **1978** v Bratislave zomrela herečka, členka SND Hana Meličková (* 27. 1. 1900).
- **1986** v Bratislave zomrel maliar Július Nemčík (* 13. 11. 1909).

8.

JANUÁR

STALO SA V TENTO DEŇ

- **1528** kráľ Ferdinand I. zriadil uhorskú komoru, ktorá mala spravovať kráľovské majetky, vyberať štátne dane a clo. Viedol ju kráľovský pokladník. Sidlom komory bol Budín, ale na jeseň roku 1529 v súvislosti s osmanským nebezpečenstvom zanikla. Novú uhorskú komoru podľa vzoru viedenskej dvorskej komory zriadil o dva roky v Bratislave (2. 7. 1531).
- **1599** jezuiti vydali *Ratio studiorum Societatis Jesu*, organizačný štatút pre svoje školy. V plnej miere sa však uplatnil až neskôr, keď sa vďaka rekatolizácii rozvinulo jezuitské školstvo.
- **1611** palatín Juraj Turzo nariadil mestskej rade Krupiny, aby boli k nemu vyslaní zástupcovia slovenskej, nemeckej a maďarskej národnosti, ktorých vypočul v súvislosti so sťažnosťami na nedodržovanie zákona z roku 1608 o paritnom zastúpení v mestských orgánoch zo strany krupinských Nemcov. Po ich vypočutí rozhodol, aby richtára volili zástupcovia všetkých troch národností volenej obce. Zároveň nariadil, aby v užšej mestskej rade boli šiesti Nemci, traja Slováci a traja Maďari. Do širšej mestskej rady mali byť zvolení vždy ošmi zástupcovia z každej národnosti, a ak by počet Maďarov nepostačoval, mali byť nahradení Slovákmi.

Krupina koncom 16. storočia

- **1620** stavovský snem v Bratislave ponúkol sedmohradskému kniežatovi Gabrielovi

Betlenovi kráľovský titul, ten ho však neprijal a uspokojil sa s používaním titulu uhorské knieža.

- **1680** na zhromaždení v Hajduszoboszló neďaleko Debrecína si kuruci zvolili za svojho veliteľa kežmarského rodáka Imricha Tököliho. Znamenalo to začiatok Tököliho povstania. ☞
- **1762** slovenský vystaňovalec Ján Pauliny, rodák z Hornej Trnávky, ktorý pôsobil na Suriname ako vojenský lekár, poslal mestu Banská Štiavnica list aj s finančnou čiastkou so žiadosťou, aby peniaze doručili jeho príbuzným. Bola to prvá zásielka peňazí od vystaňovaleca na americký kontinent svojim príbuzným na Slovensko.
- **1918** americký prezident Thomas Woodrow Wilson v posolstve Kongresu USA predniesol 14 podmienok,

na základe ktorých sa malo rokovať o skončení vojny. Požadovali stiahnutie nemeckých a rakúsko-uhorských vojsk zo všetkých obsadených území, pričlenenie Alsaska a Lotrinska k Francúzsku, utvorenie samostatného Poľska. Desiaty bod obsahoval požiadavku zabezpečenia možnosti autonómneho vývoja národov Rakúsko-Uhorska, čo prispelo k oživeniu politickej činnosti Slovákov.

- **1919** minister s plnou mocou pre správu Slovenska Vavro Šrobár zrušil SNR v Martine aj všetky jej krajové a miestne organizácie. Slováci zostali bez svojej politickej reprezentácie.
- **1920** v Prahe bola založená Cirkev československá, ktorá mala oslabiť vplyv rímskokatolíckej cirkvi v novom štáte. Na Slovensku nemali jej snahy takmer žiadny ohlas.

Povstanie Imricha Tököliho alebo kurucká vojna. Hneď ako sa sotva 23-ročný kežmarský rodák ujal velenia kuruckých vojsk, protihabsburský odboj zosilnel. Jeho hlavným javiskom sa stalo územie Slovenska. Už na jar 1680 vpadli kurucké oddiely cez Považie na Moravu a natrvalo sa zmocnili východnej časti krajiny. Kráľ Leopold I. sa pokúsil upokojiť pomery v krajine zrušením centralizačných opatrení a po takmer dvoch desaťročiach zvolal snem do Šopronu, kde bol Tököliho švager Pavol Esterházi zvolený za palatína. Zároveň bola legalizovaná existencia protestantských cirkví. Tieto ústupky Tököliho neuspokojili a v nasledujúcom roku pokračoval v odboji. Svadbou s vdovou po Františkovi I. Rákocím Helenou Zrínskou v Mukačeve (Ukrajina) roku 1682 rozšíril svoju mocenskú základňu. S tureckou vojskou pomocou dobyl do konca jesene toho istého roka väčšinu Slovenska až po dolný tok rieky Hron. Z milosti Turkov sa stal vládcom Uhorska (→ 16. 9. 1682). Hrozbami i sľubmi donútil väčšinu šľachty, aby sa k nemu pripojila. Povstanie malo ráz boja za náboženskú a stavovskú slobodu, ale v praxi sa Tököli vyznačoval krutým postupom voči katolíkom a prívržencom Viedne. V lete roku 1683 sa jeho oddiely zmocnili aj západného Slovenska, kde si počínali mimoriadne kruto. Vyrabovali množstvo sídel a podpálili Trnavu, kde zahynulo takmer 4 000 ľudí. Neúspech Turkov pri Viedni (12. 9. 1683) rozhodol o ďalšom osude povstania. Cisárske vojská postupne vytlačili kurucov z územia Slovenska na východ. Po Tököliho uväznení Turkami v októbri 1685 väčšina jeho bojovníkov prešla na stranu kráľa Leopolda I. O niekoľko mesiacov bol síce Tököli prepustený a rehabilitovaný, ale cisárske vojská už kontrolovali celé územie Uhorska s výnimkou pevnosti Mukačevo, kde ešte kládla odpor Helena Zrínska. So stále sa zmenšujúcim oddielom kurucov bojoval Tököli po boku Turkov vo vojne s Habsburgovcami až do uzavretia mieru roku 1699.

NARODILI SA A ZOMRELI

- **1761** v Stránskom sa narodil Štefan Ďurjan, právnik, profesor Kráľovskej akadémie v Bratislave a potom univerzity v Pešti († po 1840).
- **1825** v Sümegeu (Maďarsko) zomrel banksobystrický a potom vesprémsky rímskokatolícky biskup Anton Makay (* 24. 2. 1756).

- **1856** v Trnave zomrel vydavateľ, pedagóg, širitel a podporovateľ slovenskej kultúry Martin Ďurgala (* 10. 11. 1783).
- **1899** v Malom Šariši sa narodil Jozef Kolarčík, kultúrno-osvetový pracovník, zberateľ ľudovej slovesnosti, autor rímskej opery († 2. 2. 1961).
- **1911** v Selciach (pri Banskej Bystrici) sa narodil Andrej Očenáš, hudobný skladateľ. V jeho tvorbe dominujú symfonická diela s výraznou inšpiráciou

- slovenským folklórom († 8. 4. 1995).
- **1932** v Ladcoch sa narodil Pavol Koyš, básnik a posledný komunistický minister kultúry na Slovensku v rokoch 1986 – 1989 († 23. 7. 1993).
- **1950** v Banskej Bystrici zomrel biskup a náboženský spisovateľ Andrej Škrábik (* 13. 5. 1882).
- **1972** v Rakši zomrel politik Ján Ursíny, predseda DS (* 11. 10. 1896).

9.

J A N U Á R

STALO SA V TENTO DEŇ

- **1403** Benátska republika odmietla platiť Uhorsku ročný poplatok 7 000 zlatých, k čomu sa zaviazala pri podpise mieru v Turíne s uhorským kráľom Ľudovítom I. roku 1381.
- **1475** uhorský kráľ Matej Korvín oznámil pápežovi Sixtovi IV., že sa na boj s Turkami podujme len vtedy, keď dostane primeranú finančnú pomoc.
- **1571** spojením niekoľkých bankských podnikov do jedného celku vzniklo v Banskej Štiavnici Brennerovo ťažiarstvo. Cieľom fúzie bolo zvýšenie efektívnosti ťažiarneho baníctva.

Banská Štiavnica v 17. storočí

- **1682** kuruckí vyslanci v Istanbule žiadali v mene svojho veliteľa Imricha Tököliho jeho vymenovanie za uhorské knieža. Veľkému vezirovi tlmočili Tököliho sľub, že ak bude jeho žiadosti vyhovené, do dvoch rokov ovládne celé Uhorsko, ktoré kontroloval kráľ Leopold I.
- **1711** František II. Rákoci opustil Uhorsko a odišiel do Poľska, aby sa osobne stretol s ruským cárom Petrom I. Do neho vkladal posledné nádeje na vojenskú pomoc pre protihabsburské povstanie, ktoré v Uhorsku rozpútal roku 1703.
- **1849** minister vnútra Franz Stadion predložil ríšskej vláde plán na rozdelenie Uhorska na národné celky. Jeden z nich tvorilo aj Slovensko. 🇸🇰
- **1879** požiar v bani *Leopold* v Banskej Hodruši si vyžiadal životy 20 baníkov.
- **1906** Dobrú Vodu a okolie postihlo najsilnejšie zemetrasenie na Slovensku

v celom 20. storočí. Väčšina budov bola poškodená. Následkom otrasov sa zrútila aj klenba kostola v susednom Hradišti.

- **1941** v tajnej správe nemeckej vojenskej spravodajskej služby hlásili do Berlína, že prezident SR Jozef Tiso odmieta účinne a cieľavedome presadzovať riešenie židovskej otázky, a preto vzniklo napätie medzi Tisom a HG, v ktorej sa už pripravovali plány na puč proti Tisovi.
- **1944** Slovenská národná jednota pod vedením Petra Prídavka sa v Londýne pretransformovala na SNR. Bol to orgán exilových Slovákov, ktorí sa usilovali o zachovanie slovenskej samostatnosti v povojnovej Európe.
- **1970** vláda SSR prijala uznesenie o cirkevnej problematike, ktoré obsahovalo smernice na utlmenie náboženských aktivít a obmedzenie vyučovania náboženstva.
- **1991** Federálne zhromaždenie ČSFR schválilo *Listinu základných práv a slobôd* ako ústavný zákon.

NARODILI SA A ZOMRELI

- **1695** v Prietrži sa narodil Pavel Jakobei, evanjelický kňaz. Pôsobil v Modre a preslávil sa ako autor barokovej literatúry

NARODILI SA A ZOMRELI

v slovenskom jazyku. Roku 1742 vydal aj *Česko-slovenskú ortografiu* († 3. 8. 1752).

- **1778** v Luzancy (Francúzsko) zomrel maršal francúzskej armády Ladislav Berčeni (* 3. 8. 1689).
- **1840** v Petrohrade (Rusko) sa narodil Gregor Friesenhof, statkár v Nedanovciach pri Topoľčanoch, kde založil prvú meteorologickú stanicu na Slovensku. Bol propagátorom moderného poľnohospodárstva. Ako jeden z mála príslušníkov aristokracie bol aj členom Matice slovenskej († 17. 7. 1913).
- **1913** v Chrudime (Česko) sa narodil Peter

Zvon (vl. menom Vladimír Sýkora), dramatik a literárny kritik. Je autorom dodnes hranej satirickej veršovanej komédie *Tanec nad plačom* († 19. 10. 1942).

- **1952** v Bratislave zomrel spisovateľ, publicista a finančný úradník Elo Šándor (* 8. 3. 1896).
- **1967** v Bratislave zomrel partizánsky veliteľ a odbojár Vladimír Žalman (* 27. 11. 1919).

Slovensko na mape monarchie (1849). Severná časť Uhorska obývaná Slovákmi mala už od včasného stredoveku svoje osobitné pomenovanie. Nazývala sa Slovensko, Slovenská zem alebo krajina. Nemci a Rakúšanania ho volali *Slowakei*, *Slovakia* i *Windisches Land*, Maďari *Tót ország*, Česi *Slovensko* i *Slováky*. Tento geografický pojem bol známy aj vo Francúzsku, v Taliansku i vo Veľkej Británii. Presne určené boli len severné a západné hranice Slovenska, južná a východná hranica bola neurčitá a tvorilo ju etnické rozmedzie slovensko-maďarské a slovensko-rusínske. Až v pohnutých meruňoch rokoch bolo vypracovaných viacero projektov vyčlenenia Slovenska z Uhorska a stanovenia jeho presných hraníc. Na konci roka 1848 vládna komisia vypracovala plán na zriadenie Slovenského kráľovstva, ktoré malo zahŕňať územie od Bratislavy po Zemplín. Autorom ďalšieho projektu bol dvorný radca Karol Rosenfeld, ktorý navrhol vyčleniť oblasť Bratislavy ako nemecký celok a územie východnejšie od Spiša považoval za kraj obývaný Rusínmi, a preto radil zriadiť z neho osobitnú korunnú krajinu. Za hlavné mesto Slovenska odporúčal Banskú Štiavnicu. V marci 1849 vypracoval projekt na vytvorenie tzv. slovenského kniežatstva evanjelický kňaz a básnik Ján Kollár a ako poradca viedenskej vlády ho predložil na prerokovanie. Za rozdelenie Uhorska podľa etnických hraníc a za vyčlenenie Slovenska ako samostatnej korunnej krajiny sa v memorandách adresovaných vláde prihovárali aj príslušníci konzervatívnej uhorskej šľachty Ján Majlát a Emil Dežofi. Ani jeden plán sa nerealizoval, Slovensko sa však prvý raz objavilo na mape habsburskej monarchie ako pevne ohraničený celok.

10.

J A N U Á R

STALO SA V TENTO DEŇ

- **1461** uhorský kráľ Matej Korvín vyzval slovenské kráľovské mestá, aby mu poskytl vojenskú pomoc proti Jánovi Jiskrovi a bratříkom.
- **1709** trom plukom cisárskeho vojska sa napriek nepriaznivým poveternostným podmienkam podarilo prebiť cez Šturec a obsadiť Ružomberok, odkiaľ začali ofenzívu proti povstalcom Františka II. Rákociho v Liptove. Zimný prechod cez Šturec sa dlho považoval za najväčší výkon cisárskeho vojska.
- **1858** požiar zničil veľkú časť Svätého Kríža (dnes Žiar nad Hronom).
- **1914** v Gbeloch bolo objavené prvé ložisko ropy.
- **1917** v proklamácii svojich vojnových cieľov štáty Dohody (Francúzsko, Rusko, Veľká Británia) žiadali odchod Nemcov zo všetkých obsadených území a vyslovili sa aj za oslobodenie Čechov a Slovákov spod cudzieho panstva.
- **1951** v Bratislave sa začal proces s katolíckymi biskupmi Jánom Vojtaššákom a Michalom Buzalkom a s gréckokatolíckym biskupom Pavlom Petrom Gojdičom, obvinenými z vlastizrady. 📖

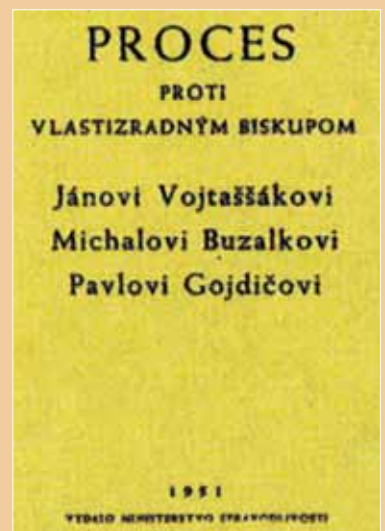
NARODILI SA A ZOMRELI

- **1493** v Sibiu (Rumunsko) sa narodil Mikuláš Oláh, ostrihomský arcibiskup, humanistický vzdelanec. Venoval veľkú pozornosť rozvoju cirkevného školstva, autor historicko-topografického diela o Uhorsku. Udržoval kontakty s európskymi humanistami aj s Erazmom Rotterdamským († 14. 1. 1568).
- **1670** v Banskej Bystrici sa narodil Karol Otto Möller, lekár a prírodovedec, významný organizátor starostlivosti o zdravie, priekopník balneoterapie. Spolupracoval s Matejom Belom. Nazývali ho uhorským Hippokratom († 16. 4. 1747).
- **1782** v Bratislave sa narodil Tadeáš Amadé, klavírny virtuóz a skladateľ, učiteľ a mecenáš Franza Liszta († 17. 5. 1845).
- **1821** v Dolnom Kubíne sa narodil Janko

Matúška, básnik. V revolúcii 1848 – 1849 organizoval povstanie na Orave. Jeho poézia nesie stopy baladickosti. Je autorom textu slovenskej hymny, vtedy s názvom *Ponad Tatru blýska* († 11. 1. 1877).

Proces s tromi biskupmi obvinenými z vlastizrady (1951). Príprava procesu sa začala už roku 1950, keď boli do biskupských úradov dosadení vládni zmocnenci a za pomoci Štátnej bezpečnosti biskupov izolovali a internovali. Onedlho všetkých troch previezli do ružynského väzenia v Prahe. Tu ich podrobili výsluchom spojeným s mučením. Zároveň sa začala rozsiahla kampaň, ktorá mala v očiach verejnosti zdiskreditovať cirkev, cirkevnú hierarchiu i pápeža. Samotný proces prebiehal roku 1951 pred Krajským súdom v Bratislave. Už päť dní po jeho začatí predseda senátu Karel Bedrna vyniesol rozsudok, na základe ktorého boli Michal Buzalka a gréckokatolícky biskup Pavol Peter Gojdič odsúdení na doživotie a 73-ročný Ján Vojtaššák dostal 24 rokov väzenia. Prví dvaja nespravodlivo odsúdení vo väzení zomreli, Ján Vojtaššák prepustili roku 1963, po krátkom pobyte doma ho však internovali v Česku. Rehabilitovali ich až roku 1990.

Protokol o procese s katolíckymi biskupmi vyšiel v obrovskom náklade už roku 1951.

- **1855** v Radvani (dnes súčasť Banskej Bystrice) sa narodil Samuel Petrikovich, architekt, archeológ a vynálezca. Projektovateľ a staviteľ najmä kostolov, ale aj budovu SNM v Martine. Pri archeologických výskumoch v okolí Banskej Bystrice získal veľa nálezov. Bol autorom patentu na samočinné zapájanie a odpájanie železničných vagónov a zaoberal sa plánmi na využitie slovenských riek († 1. 3. 1919).
- **1866** v Bratislave zomrel politik, národohospodár a predseda Uhorskej akadémie vied Emil Dežofi (* 16. 2. 1812).
- **1880** v Radvani (dnes súčasť Banskej Bystrice) sa narodil Miloš Petrikovich, syn Samuela Petrikovicha, národohospodár, v rokoch 1928 – 1931 riaditeľ Tatrabanky († 1. 6. 1969).
- **1890** v Budapešti zomrel lekárnik, botanik, priekopník farmácie a chémie v Uhorsku Daniel Wagner (* 31. 12. 1800).

- **1890** vo Viedni sa narodil Vladimír Plicka,

publicista a vlastivedný pracovník. Zbieral slovenský folklór, fotograficky i na filme dokumentoval tradičnú ľudovú kultúru a architektúru († 26. 6. 1965).

- **1913** v Bratislave-Dúbravke sa narodil Gustáv Husák, komunistický politik, prezident ČSSR. 📖
- **1913** v Rohovských Rybkách sa narodil Dezider Janda (pseud. Vilo Rohovský), herec a režisér. Vydával mesačník *Javisko*. Autor prvého slovenského divadelného slovníka († 18. 12. 1965).
- **1916** v Bratislave zomrel matematik a fyzik Karol Henrich Fuchs (* 5. 6. 1851).
- **1964** v Harrisburgu (USA) zomrel publicista, organizátor krajanov v USA a podpredseda Slovenskej ligy Filip Anton Hrobák (* 1. 5. 1904).

Gustáv Husák (9. 1. 1913 – 18. 11. 1991). Po skončení štúdia práva v Bratislave sa tesne pred vypuknutím 2. svetovej vojny zaradil medzi popredných činiteľov mladej komunistickej inteligencie. Na sklonku roka 1943 sa začal aktivizovať v ilegálnej činnosti a ako povereník pre vnútro hral dôležitú úlohu v SNP. V rokoch 1946 – 1950 ako predseda Zboru povereníkov patril k hlavným organizátorom komunistického puču na Slovensku vo februári 1948. Roku 1950 bol obvinený z nacionalizmu a po dlhšej vyšetrovacej väzbe roku 1954 odsúdený na doživotie. Ako jediný z obvinených nepodľahol mučeniu a svoju vinu nepriznal. Roku 1960 bol amnestovaný a o tri roky aj rehabilitovaný. Roku 1968 sa vrátil do vysokej politiky a spočiatku patril k reformnému a demokratizačnému krídlu v KSČ. Po okupácii sa pragmaticky priklonil k protireformným silám. V apríli 1969 bol namiesto Alexandra Dubčeka zvolený za 1. tajomníka ÚV KSČ a stal sa jedným z hlavných činiteľov konzervatívneho kurzu, nazvaného normalizácia, nepripustil však rozpútanie justičných represálií voči exponentom reformného procesu. Roku 1975 bol zvolený za prezidenta ČSSR, no postupne sa dostal do izolácie a strácal vplyv na politický vývoj v Československu. Z funkcie generálneho tajomníka ÚV KSČ odišiel v roku 1987 a na prezidentský úrad rezignoval v decembri 1989.

11.

J A N U Á R

STALO SA V TENTO DEŇ

- **1340** uhorský kráľ Karol I. Róbert udelil výsady obyvateľom Slovenskej Lupče.
- **1683** knieža Imrich Tököli zvolal do Košíc snem. Na sneme sa zúčastnili zástupcovia 18 prevažne slovenských stolíc a 9 slobodných kráľovských miest územia, ktoré od jesene 1682 kontroloval. Snem povolil vybrať na kurucké vojsko 54-tisíc zlatých.
- **1704** kurucký generál Alexander Károli prekročil s 5-tisícovým zborom zamrznutý Dunaj neďaleko Šamorína a začal úspešné ťaženie v Predunajsku. Povstanie vedené Františkom II. Rákocim sa po Károliho prieniku rozšírilo aj do juhozápadných častí krajiny.
- **1754** pápež Benedikt XIV. povolil Márii Terézii znížiť počet cirkevných sviatkov, ktoré sa okrem nedeľí museli zachovávať ako dni pracovného pokoja, zo 40 na 16. Zároveň sa sprísnilo tresty za ich nedodržanie.
- **1820** uhorský kráľ František I. zakázal dovoz literárnych časopisov liberálnej orientácie na územie habsburskej monarchie.
- **1841** v Bratislave začal pôsobiť zmenkový súd pre veľkú časť západného Slovenska a priľahlé časti Zadunajska. Zmenkový systém obchodovania mal pomôcť rozvoju obchodu a hospodárskeho života, ale stal sa aj častým cieľom podvodov a zneužívania najmä voči širším vrstvám ľudu vzhľadom na ich dôverčivosť a nízku gramotnosť.
- **1869** v Mestskom divadle v Trnave sa hralo prvé slovenské divadelné predstavenie, Kotzebueho dráma *Gróf Möríc Beňovský*. Slovenskí ochotníci zožali od obecnstva veľké ovácie.

Mestské divadlo v Trnave

- **1925** na Štrbskom Plese vo Vysokých Tatrách sa začali IX. majstrovstvá Európy v ľadovom hokeji. Pôvodne sa mali konať v Prahe, ale pre nezvyčajne teplé počasie boli preložené do Tábora a napokon na zamrznutú plochu Štrbského plesa. Pre snehové búrky sa niektoré zápasy museli odohrať na malom klzisku pred hotelom *Grand* v Starom Smokovci.

S manželkou Aninškou

Miloš Alexander Bazovský (11. 1. 1899 – 15. 12. 1968). Bol jednou z najvýznamnejších slovenských maliarskych osobností 20. storočia. Jeho dielo charakterizuje baladické vykreslenie krajiny a človeka na pozadí svojráznych javov života. Študoval v Budapešti a Prahe, absolvoval niekoľko študijných pobytov v umeleckých centrách západnej Európy, no nevyčerpateľným zdrojom inšpirácie sa mu stala domovina. Námety mu poskytovalo nielen rodisko, ale aj Detva a Orava, ktoré spoznával počas potuliek s Jankom Alexym a Zoltánom Palugyayom. V čase spolupráce s Alexym veľa experimentoval, využíval typické motívy z ľudového remesla i ornamentov. Dominuje u neho figurálna tvorba, krajinky a zátišia. Z maliarskych techník používal olej, akvarel, ceruzu i pastel. Jeho obrazy vynikajú originálnym baladickým výrazom, ktorý zobrazuje pravdivú podstatu života a prostredia. Umelecove posledné roky boli poznačené vážnym ochorením, no aj keď už nemohol maľovať, stále sa zaujímal o dianie v kultúre.

Požehnaná jeseň, olej, 1939 – 1940

Majstrami Európy sa stali hokejisti ČSR pred Rakúskom a Švajčiarskom.

- **1999** v Bratislave bol zavraždený Ján Ducký, minister hospodárstva SR, neskôr riaditeľ Slovenského plynárenského podniku. Násilná smrť mala politicko-ekonomické pozadie a dodnes je zahalená rúskom tajomstvom.

NARODILI SA A ZOMRELI

- **1800** v Zemnom neďaleko Nových Zámok sa narodil fyzik a vynálezca Štefan Anián Jedlík. ☞
- **1806** v Bratislave zomrel lekár a botanik Štefan Lumnitzer (* 4. 4. 1747).
- **1838** v Rozhanovciach sa narodil Leopold Štefan Horowitz, maliar. Bol vynikajúcim portrétistom, maľoval aj členov cisárskej rodiny. Za portrétnu tvorbu ho vyznamenali zlatou medailou († 16. 11. 1917).
- **1877** v Dolnom Kubíne zomrel básnik Janko Matúška (* 10. 1. 1821).
- **1899** v Turanoch sa narodil Miloš Alexander Bazovský, maliar. ☞
- **1905** v Budapešti sa narodila operná speváčka sopranistka Helena Bartošová-Schützová. Patrila k zakladateľským

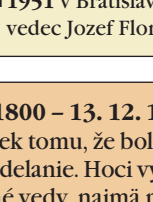
osobnostiam slovenského profesionálneho spevu. Bola prvou sólistkou Opery SND († 8. 2. 1981).

- **1909** v Kláštore pod Znievom sa narodil Štefan Atila Brezány, básnik a publicista († 10. 5. 1992).
- **1919** v Nových Zámkoch sa narodil Ernest Zmeták, maliar a grafik. Bol všestranným výtvarným umelcom. Okrem maliarskej tvorby sa venoval ilustrácii, ale aj mozaiké. Jeho diela boli vystavované doma i v zahraničí († 13. 5. 2004).

Autoportrét, olej, 1945

- **1921** v Trnave sa narodil Karol Vaculík, historik umenia. Bol vynikajúcim znalcom staršieho i moderného výtvarného umenia, spoluzakladateľom a v rokoch 1952 – 1970 riaditeľom SNG († 5. 7. 1992).

- **1951** v Bratislave zomrel lekár a prírodovedec Jozef Florián Babor (* 4. 5. 1872).

Ján Anián Jedlík (11. 1. 1800 – 13. 12. 1895). Vďaka mimoriadnemu nadaniu sa mu napriek tomu, že bol syn poddaného, podarilo dosiahnuť univerzitné vzdelanie. Hoci vyštudoval teológiu, oveľa viac ho priťahovali prírodné vedy, najmä matematika, fyzika a chémia. Ako gymnaziálny profesor v Győri sa zaoberal pokusmi s elektrickou energiou. V roku 1829 ako prvý na svete objavil možnosť premeny elektrickej energie na mechanický otáčavý pohyb a vynášiel elektromotor, ktorý pracoval na elektromagnetickom princípe a vykonával jednosmerný rotačný pohyb; nedal si ho však patentovať. Roku 1842 skonštruoval malú štvorkolesovú elektrickú lokomotívu. Okrem ďalších vynálezov v oblasti elektriny a optiky je aj autorom stroja na výrobu sódovej vody. Na základe Jedlíkovho patentu zriadili v Bratislave prvú výrobnú sódy v Uhorsku. Do konca života pracoval v skromných podmienkach. Zomrel v Győri.

12.

JANUÁR

STALO SA V TENTO DEŇ

- 1544 uhorský kráľ Ferdinand I. potvrdil zákony prijaté na sneme v Bratislave. V súvislosti s tureckým nebezpečenstvom sa stavy uzniesli, že až tri štvrtiny vybraných daní pôjdu na obranu krajiny.
- 1607 na hlavnom námestí v Košiciach hajdúsi rozsekali kancelára Michal Kátaia. Bol obvinený z otrávenia vodcu stavovského povstania a sedmohradského kniežata Štefana Bočkaja.
- 1684 uhorský kráľ Leopold I. vyhlásil amnestiu pre povstalcov Imricha Tököliho, ak zložia zbrane.
- 1782 uhorský kráľ Jozef II. vydal patent o zrušení niektorých mníšskych rádo. 📄
- 1871 v Liptovskom Hrádku otvorili prvú poľnohospodársku školu s vyučovacím jazykom slovenským.
- 1919 Česko-slovenské vojská prenikli na východné Slovensko a obsadili Michalovce a Humenné.
- 1943 predseda slovenskej vlády Vojtech Tuka rezignoval na funkciu podpredsedu HSES. Bol nahradený Karolom Mederlym.

NARODILI SA A ZOMRELI

- 1732 v Skalici sa narodil Ján Prokopius, lekár a propagátor medicíny. Zaoberal sa aj históriou († 13. 8. 1806).
- 1824 v Nitre zomrel nitriansky župan a uhorský kancelár Jozef Erdódy. V Hlohovci postavil empírové divadlo a z jeho iniciatívy boli po povodni roku 1813

V kláštorech sa zriadili útluky, nemocnice i polepšovne. Výnosom Jozefa II. zanikli mnohé strediská duchovnej kultúry na Slovensku, ako napríklad pavlínske kláštory v Marianke, Lefantovciach, františkánske kláštory pri Chtelnici a Pruskom, ako aj kláštory kamalduldov na Zobore a v Červenom Kláštore.

Patent o zrušení niektorých mníšskych rádo (1782).

Na základe rozhodnutia Jozefa II. boli rozpustené kontemplatívne rehole kamalduldov, kapucínov, karmelitánov, kartuziánov, benediktínov, eremitov, paulínov, františkánov, premonštrátov, celestínok, klarisiek a karmelitánok. V celom Uhorsku zrušenie postihlo 134 mužských a 6 ženských kláštore s 1 484 rehoľníkmi a 190 rehoľníčkami. Mnisi museli opustiť kláštory a prejsť do rádo, ktoré sa venovali školskej alebo charitatívnej činnosti. Vzdelaním a vekom spôsobili mnisi mohli zaujať miesta v pastorácii. Nehnutelný majetok po kláštorech prevzala Uhorská kráľovská komora a pričlenila ho k náboženskej základine, ktorej výnos mal slúžiť na zlepšenie hmotného postavenia nižšieho kléru. Rozpustenie rádo však spôsobilo nenahraditeľné kultúrne škody. Vzácné umelecké pamiatky, knižnice a archívy kláštore boli rozkradnuté a zničené.

znovuvybudované kúpele v Piešťanoch (* 1754).

- 1856 v Modre zomrel Eudovít Štúr. Po potlačení revolúcie a nastolení neoabsolutizmu, sa roku 1851 stiahol z verejného života a všetky sily venoval výchove detí po zosnulom bratovi Karolovi, ktorý pôsobil v Modre, a písaniu historicko-politických úvah. Po ťažkom zranení na poľovačke (22. 12. 1855) lekári tri týždne márne zápasili o jeho život. Skonal po veľkom trápení (* 29. 10. 1815).
- 1861 v Revúcej zomrel lekár, etnograf, botanik a spisovateľ Gustáv Reuss (* 4. 1. 1818).
- 1864 v Ladomirovej sa narodil Anton Hodinka, historik zameraný na dejiny Srbov a Rusínov. Bol vysokoškolským profesorom na univerzite v Budapešti a členom Maďarskej akadémie vied († 15. 7. 1946).
- 1901 v Českom Brezove sa narodil Ján Spišiak, právnik a diplomat. V rokoch 1939 - 1945 pôsobil ako veľvyslanec SR v Maďarsku († 14. 11. 1981).

- 1909 v Budapešti sa narodil Jozef Iľčko, maliar a grafik. Námety čerpal zo slovenského folklóru a z prírody. Za individualizmu a bohémске spôsoby ho ideológovia odmietali († 30. 12. 1986).

Autoportrét, olej, 1999

- 1916 v Nových Zámkoch sa narodil Jozef Ružička, jazykovedec, slovakista († 20. 3. 1989)
- 1918 v Antole (dnes Svätý Anton) sa narodil Karol L. Zachar (vl. menom Legény), herec, režisér a pedagóg († 17. 12. 2003).
- 1966 v Brezovej pod Bradlom zomrel architekt Juraj Tvarožek (* 30. 11. 1887).
- 1968 v Bratislave zomrel dramatik, scenárista a režisér Leopold Lahola (* 30. 1. 1918).
- 2003 v Tuscone (USA) zomrel slovenský maliar, grafik a ilustrátor Koloman Sokol (* 12. 12. 1902).

13.

JANUÁR

STALO SA V TENTO DEŇ

- 1247 uhorský kráľ Belo IV. upevnil služobnícky pomer poddaných v Slepčanoch k Hronskobeňadickému opátstvu a pohrozil im, že ak sa ešte raz pokúsia zbaviť svojich povinností voči opátstvu, budú uvrhnutí do dedičného poddanstva.
- 1923 Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska rozhodlo o demontáži strojov z hutníckych a zo železiarskych podnikov v Krompachoch a vo Zvolene. 📄

Odbúranie priemyslu na Slovensku (1923). Český priemysel, ktorý zdedil vyše dvoch tretín priemyselného potenciálu rakúskej časti monarchie, prežíval v povojnovom období odbytovú krízu, čo vyvolalo snahu ovládnuť vnútorný trh celého Československa bez ohľadu na sociálne dôsledky. V konkurenčnom boji niektoré priemyselné odvetvia na Slovensku museli podľahnúť silnejšej českej konkurencii, a to aj preto, lebo štát vedome znevýhodňoval slovenských producentov niekoľkonásobne vyššími tarifami za železničnú prepravu a zadávaním výhodných štátnych objednávok iba českým firmám. Odbúraním bol najviac postihnutý hutnícky a železiarsky priemysel, ktorého produkcia poklesla o 80 %. Slovensko prišlo o 250 tovární. Zanikli vysoké pece a valcovne v Krompachoch, Hnúšti-Likieri, smaltovňa v Lučenci, chemické továrne v Sereďi, Liptovskom Mikuláši, textilky v Bratislave, Čadci, Banskej Štiavnici, v Holíči, továrne na nábytok v Hlohovci, Banskej Bystrici, Veľkých Uherciach a mnohé ďalšie priemyselné podniky. Výsledkom bola vysoká nezamestnanosť, bieda, masové vysťahovalectvo a prehĺbenie rozdielov medzi Českom a Slovenskom. Počet robotníkov na Slovensku dosiahol úroveň pred 1. svetovou vojnou až roku 1938.

NARODILI SA A ZOMRELI

- **1699** v Levoči zomrel tlačiar Samuel Breuer (Brewer) (* 29. 1. 1645).
- **1847** v Budíne zomrel najdlhšie úradujúci palatín Jozef Anton Habsburský (* 9. 3. 1776).

Žalostná zpráva.

Jeho c. král. Visosť, arcikňeža **JOZEF**, uhorský palatín, dňa 13. januára o 9-tej hodine ráno dokonau beh časneho života.

- **1850** v Necpaloch sa narodil Július Just, právnik a politik, potomok starej slovenskej zemianskej rodiny. Od roku 1890 až do smrti patril k najvýznamnejším opozičným politikom. Bol jedným z čelných predstaviteľov Strany nezávislosti a snažil sa o rozšírenie liberálnych slobôd i o väčšiu

- mieru samostatnosti Uhorska v rámci dualistickej monarchie (+ 9. 10. 1917).
- **1851** v Modre zomrel evanjelický kňaz, pedagóg a básnik Karol Štúr. Zostalo po ňom 7 detí, najmladšie iba 11-mesačné. Ich vychovávateľom sa stal jeho mladší brat Ľudovít Štúr (* 25. 3. 1811).
- **1866** v Hraničnej pri Hornáde sa narodil Ármin Frisch, rabín. Zaslúžil sa o vydávanie učebníc. Autor židovského diplomátara, ako aj viacerých historických a umeleckých prác (*?).
- **1872** v Trenčíne zomrel politik, župan Trenčianskej a Oravskej župy Anton Marcibáni (+ 28. 5. 1793).
- **1900** v Brne sa narodil Karol Havelka, stavebný inžinier. Patril k popredným odborníkom na stavbu železobetónových konštrukcií. Väčšiu časť aktívneho života pôsobil na Slovensku v SAV v Bratislave (+ 15. 9. 1970).

- **1907** v Podkoniciach sa narodil Pavol Tonkovič, hudobný skladateľ, dirigent a folklorista. Vybudoval rozhlasový archív ľudovej hudby a bol zakladajúcim členom SLUK-u (+ 22. 5. 1980).
- **1914** v Turovej sa narodil Ján Futák, botanik, autor vedeckých publikácií o kvetene Slovenska, pôvodne katolícky kňaz. Počas štúdia botaniky na prírodovedeckej fakulte univerzity v Štrasburgu duchovný slovenských vysťahovalcov vo Francúzsku. Počas 2. svetovej vojny zanechal pastoračiu a úplne sa venoval botanike (+ 7. 7. 1980).
- **1946** vo Zvolene zomrela zberateľka krojov, výšiviek, publicistka, organizátorka národného života a ženského hnutia Marína Maliaková, rod. Ormisová (* 4. 11. 1861).
- **1975** v Martine zomrel scénograf a kostýmový výtvarník Milan Hložek (* 7. 2. 1929).
- **2002** v Bratislave zomrel scénograf Anton Krajčovič (* 23. 6. 1928).

14.

JANUÁR

STALO SA V TENTO DEŇ

- **1348** český kráľ Karol IV. založil v Prahe prvú stredoeurópsku univerzitu, na ktorej v priebehu šesť a pol storočia získalo univerzitné vzdelanie, ale i aktívne pôsobilo v pedagogickom procese mnoho Slovákov.

- **1471** pápež Pavol II. poslal uhorskému kráľovi Matejovi Korvínovi finančnú podporu, aby ďalej pokračoval vo vojne proti Českému kráľovstvu. Matej Korvín začal vojnu proti českému kráľovi Jurajovi Poděbradskému, ktorý bol jeho svokrom, ešte roku 1468 pod kepienkou križiackeho ťaženia proti heretikom, ale v skutočnosti s dynastickými zámermi. Hoci časť katolíckej šľachty zvolila Mateja Korvína za českého kráľa (3. 5. 1469), po porážke pri Vilemve roku 1470 stratil chuť ďalej bojovať. Tzv. česká vojna trvala až do roku 1478 (→ 30. 9.).

- **1688** Helena Zrínska, manželka vedúcej osobnosti protihabsburského odboja Imricha Tököliho, prijala podmienky kapitulácie a cisárskymi vojskami tri roky obliehaný hrad Mukačevo (Ukrajina) vydala generálovi Antoniovovi Caraffovi. Obrancovia hradu dostali úplnú amnestiu na životy a majetky a Helena Zrínska bola internovaná vo Viedni.

- **1810** v Modre a jej okolí zaznamenali pomerne silné zemetrasenie, ktorého epicentrum bolo pri mestečku Mór (Maďarsko).
- **1945** v Piešťanoch sa konal zjazd mladých príslušníkov HSĽS. Vyjadrili nesúhlas s obnovením ČSR a vypracovali plán boja za samostatné Slovensko.
- **1950** premiérou veselohry Jána Skalku *Kozie mlieko* začalo svoju činnosť Nitrianske krajové divadlo.

Stará budova divadla

NARODILI SA A ZOMRELI

- **1163** zomrel uhorský protikráľ Ladislav II. Bol mladším bratom kráľa Gejzu II. (1141 – 1162) a po jeho smrti sa s podporou Byzancie dal korunovať za kráľa, napriek tomu, že korunu zdedil Gejzov syn Štefan III. (1162 – 1172). Byzantínci však podporili Ladislavovho brata Štefana IV. (1163 – 1165), a tak vnútorné rozbroje trvali v Uhorsku až do jeho smrti (* 1131).

- **1301** v Budíne zomrel uhorský kráľ Ondrej III., posledný príslušník dynastie Arpádovcov, ktorá vládla 300 rokov. V čase smrti mal asi 36 rokov, pričom na uhorskom tróne bol od júla 1290. Podľa mienky niektorých súčasníkov ho otrávil (* okolo 1265).

- **1568** v Trnave zomrel ostrihomský arcibiskup Mikuláš Oláh (* 10. 1. 1493).
- **1685** v Letovicích (Česko) zomrel ostrihomský arcibiskup Juraj Selepečník-Pohronec. Pochádzal z chudobnej zemianskej rodiny. Zaslúžil sa o zriadenie viacerých škôl a reholí, o obnovu a budovanie nových kostolov. Bol zástancom rekatolizácie a z jeho iniciatívy bratislavský mimoriadny súd odsúdil niekoľko desiatok protestantských kňazov do väzenia a na galeje (* asi 1595 Slepčany).

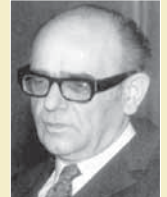
- **1707** v Bratislave zomrel lekár a botanik, dvorný lekár cisára Leopolda I. a hlavný lekár Uhorska Ján Rayger (* 22. 9. 1641).

- **1814** v Modre sa narodil Karol Emesz, lekár, autor práce o liečivých prameňoch a kúpeľoch Uhorska († 30. 1. 1891).
- **1844** v Dolnom Lopašove sa narodil Pavol Jedlička, katolícky kňaz, cirkevný hodnostár a historik. Publikoval viacero biografii, dejín hradov a obcí a venoval sa aj archeológii a ochrane pamiatok († 26. 2. 1917).
- **1886** v Bobrovci sa narodil Jozef Sivák, politik a pedagóg. Do národného hnutia sa zapojil už pred 1. svetovou vojnou ako učiteľ v Liptovskej Teplej a v Likavke. Patril medzi zakladajúcich členov SES

v decembri roku 1918. Poslanec NZ za HSLS. Roku 1939 sa stal ministrom školstva a v tejto funkcii pôsobil do septembra 1944. Zaslúžil sa o rozvoj všetkých stupňov slovenského školstva. Vo funkcii ministra sa angažoval v prospech prenasledovaných slovenských Židov, za čo mu vyslovili osobitné poďakovanie (→ 10. 9. 1944). Napriek tomu ho po vojne odsúdili na 3 roky väzenia († 27. 1. 1959).

- **1895** vo Viedni zomrel historik, profesor Viedenskej univerzity Jozef Karol Danko (* 28. 1. 1829).
- **1921** v Michalovciach sa narodil Julo Zborovjan, básnik, prekladateľ, autor kníh pre deti a dramaturg. Bezmála tri desaťročia pôsobil v Štátnom divadle v Košiciach († 20. 10. 1974).
- **1982** v Bratislave zomrel, básnik a literárny kritik, prekladateľ a šéfredaktor *Kultúrneho života* Michal Chorváth (* 28. 2. 1910).

15.

J A N U Á R

STALO SA V TENTO DEŇ

- **1348** uhorské vojsko porazilo pri juho-talianskom meste Capua neapolskú armádu. Bolo to najvýznamnejšie vojenské víťazstvo v ťažení kráľa Ľudovíta I., ktorým sa snažil zaistiť si dynastické nároky na Neapolské kráľovstvo.
- **1392** uhorský kráľ Žigmund zasnúbil svoju staršiu sestru Margitu s rakúskym arcivojvodom Ernestom Habsburským a ako veno jej postúpil mesto Skalicu a tri hradné panstvá na území Nitrianskej stolice.
- **1539** vyslanci uhorského kráľa Jána I. Zápoľského, medzi ktorými bol kancelár Štefan Verbóci, vacovský biskup Štefan Brodarič a hornouhorský kapitán Peter Perínsky, prišli do Krakova, aby v mene svojho panovníka požiadali o ruku Izabelu, dcéru poľského kráľa Žigmunda. Ich žiadosti poľský kráľ po dlhšom váhaní vyhovel.
- **1620** v Bratislave uzavreli české, moravské, sliezské, rakúske a uhorské protestantské stavy tzv. večné spojenectvo.
- **1666** uhorský kráľ Leopold I. vymenoval Juraja Selepčeniho-Pohronca za ostrihomského arcibiskupa.
- **1776** nariadením Márie Terézie bolo zriadené Banskobystrické, Spišské a Rožňavské biskupstvo. Vznikli rozdelením Ostrihomskej a Jágerskej diecézy.
- **1845** uhorský kráľ Ferdinand V. povolil Ľudovítovi Štúrovi vydávanie slovenských politických novín.
- **1858** územie severného Slovenska postihlo zemetrasenie. Jeho epicentrum bolo v oblasti vrchu Minčol neďaleko Žiliny.
- **1878** v Skalici začal vychádzať časopis *Korouhev na Sionu*, orgán evanjelickej cirkvi.
- **1895** po abdikácii ministerského

predsedu Alexandra Wekerleho cisár František Jozef vymenoval novú uhorskú vládu na čele s barónom Deziderom Bánfim. Vláda bola pri moci do 26. 2. 1899 a vyznačovala sa bezohľadným maďarizačným tlakom.

- **1927** v súvislosti s príslubom decentralizácie a reformy politickej správy najsilnejšia politická strana Slovákov HSLS vystúpila z opozície a vstúpila do vlády tzv. panskej koalície na čele s premiérom Antonom Švehlom. Získala ministerstvo zdravotníctva (Jozef Tiso) a ministerstvo pre unifikáciu zákonov (Marek Gažík). V októbri 1929 opustila vládnú koalíciu.

NARODILI SA A ZOMRELI

- **1771** v Trnave sa narodil Anton Paľovič, katolícky kňaz, cirkevný hodnostár, rektor kňazského seminára v Bratislave a slovenský náboženský spisovateľ († 3. 2. 1864).
- **1783** v Brezne sa narodil Daniel Matej Kmeth, hvezdár a pedagóg († 20. 6. 1825).

- **1804** v Kremnici sa narodil Felix Schulcz, dôstojník cisárskej armády. Na jeseň roku 1848 sa prihlásil do honvédskeho vojska a v hodnosti kapitána vycvičil 17. tekovský honvédskeý prápor. S týmito vojakmi sa vyznamenal vo viacerých bitkách v rokoch 1848/1849. Schulczov prápor, pozostávajúci prevažne zo Slovákov, sa stal legendárnou vojenskou jednotkou uhorského revolučného vojska. Jeho veliteľ bol povýšený na brigádneho generála a dostal čestné prírmenie Batori (Smely) († 8. 3. 1885).

- **1813** v Nových Zámkoch zomrel katolícky kňaz,

Miesto posledného odpočínku Antona Bernoláka

Prvé slovenské politické noviny (1845). Ľudovít Štúr podal Kráľovskej miestodržiteľskej rade žiadosť o povolenie vydávať noviny už v máji 1842. Žiadosť podporili evanjelickí superintendenti František Samuel Stromský, Ján Seberin a Pavel Jozefi, 44 katolíckych kňazov Nitrianskej diecézy a 200 slovenských zemanov. Keď odpoveď neprichádzala, Štúr vo februári 1843 podal druhú žiadosť. Takmer 2 roky trvalo, kým prišlo panovníkovo povolenie. Až 1. 8. 1845 mohlo vyjsť prvé číslo novín písaných nedávno uzákonenou štúrovskou slovenčinou s názvom *Slovenskije národnije novini*. Vychádzali v Bratislave, kde sa vtedy koncentroval slovenský politický život. Redakcia sídlila na Panenskej ulici. Vydavateľom a hlavným redaktorom bol Ľudovít Štúr. V redakčnej práci mu pomáhali najmä Peter Kellner-Hostinský, Bohuslav Nosák, Janko Štúr a neskôr Mikuláš Dohnány. Noviny vychádzali dvakrát do týždňa – v útorok a piatok – v náklade 400 kusov. Raz za dva týždne bola ich súčasťou aj osobitná príloha venovaná spoločenským a hospodárskym otázkam s názvom *Orol tatránski*. Prehľadli informovanosť o národných problémoch Slovákov a prispeli k rozšíreniu spisovnej slovenčiny. Nový tlačový zákon, prijatý snemom na jar roku 1848, vyžadoval na vydávanie politického periodika vysokú kauciu, a tak v júni toho istého roka noviny prestali vychádzať.

kodifikátor slovenčiny a zakladateľ Slovenského učeného tovarišstva Anton Bernolák (* 3. 10. 1762).

- 1907 v Nitre sa narodil Edmund Massányi, maliar a ilustrátor. Maľoval a reštauroval aj kostolné fresky, venoval sa knižnej i časopiseckej ilustrácii († 29. 11. 1966).
- 1920 v Trnave sa narodil Anton Malatinský, futbalový reprezentant a tréner. Vybudoval zo Spartaku Trnava

vynikajúce futbalové mužstvo, ktoré v rokoch 1967 – 1973 päťkrát získalo titul majstra Československa a úspešne bojovalo aj v európskych pohárových súťažiach († 1. 12. 1992).

- 1920 v Stredných Plachtinciach sa narodil herec Július Pántik († 25. 8. 2002).
- 1924 v Seredi sa narodil Alexander Noskovič, divadelný historik a teoretik, kritik a režisér († 15. 6. 1975).

■ 1960 v Bratislave zomrel akademický maliar a ilustrátor Ľudovít Kudlák (* 14. 3. 1890).

- 1974 v Bratislave zomrel huslista primáš Eugen Farkaš (* 4. 9. 1919).
- 1976 v Bratislave zomrel maliar, grafik, karikaturista, ilustrátor a spisovateľ Štefan Bednár (* 5. 5. 1909).
- 1995 v Štrbe zomrel muzeológ a etnológ Peter Švorc (* 6. 6. 1932).

16.

JANUÁR

STALO SA V TENTO DEŇ

- 1556 rímsko-nemecký cisár a španielsky kráľ Karol V. sa vzdal titulu cisára v prospech svojho mladšieho brata, uhorského i českého kráľa a rakúskeho arcivojvodu Ferdinanda I. Odvtedy si všetci rakúski Habsburgovci panujúci aj v Uhorsku udržali titul rímsko-nemeckého cisára až do zániku ríše roku 1806, s výnimkou rokov 1742 – 1745, keď bol cisárom bavorský knieža Karol Albrecht, a rokov 1745 – 1765, keď cisárska koruna pripadla manželovi Márie Terézie Františkovi Štefanovi I. Lotrinskému.
- 1620 sedmohradský knieža a vodca protihabsburského odboja v Uhorsku Gabriel Betlen uzavrel v Bratislave s vyslancami Ferdinanda II. deväťmesačné prímerie.
- 1810 bolo v Bratislave a na západnom Slovensku silné zemetrasenie, ale nenapáchalo významnejšie škody.
- 1849 v bitke pri Turčuku neďaleko Kremnice porazili cisárske vojská generála Kristiana Götza, pod ktorým bojovali aj slovenské dobrovoľnícke oddiely, uhorské gardy. Gardisti mali 54 mŕtvych a 60 ranených.
- 1919 v Ružomberku začal vychádzať denník *Slovák*, noviny najsilnejšieho politického hnutia na Slovensku – SES, od roku 1925 HSLS. V období medzivojnovnej ČSR bol tento najvplyvnejší denník na Slovensku častým objektom perzekúcie štátnych orgánov (→ 25. 5. 1922).

- 1921 v Lubochni sa zišli zástupcovia ľavicového krídla Československej

Kollárov dom v Lubochni, kde sa konal ustanovujúci zjazd strany

Svetozár Hurban Vajanský (16. 1. 1847 – 17. 8. 1916). Bol najstarším synom národného buditeľa Jozefa Miloslava Hurbana a Anny, rod. Jurkovičovej. Po skončení právnického štúdia v Bratislave istý čas pôsobil ako advokát v Námestove a Liptovskom Mikuláši. Po návrate z vojenského ťaženia v Bosne a Hercegovine roku 1878 sa stal redaktorom *Národných novín* a natrvalo sa usadil v Martine. Tri

desaťročia stál na čele slovenského verejného života. Bol plodným spisovateľom, básnikom, publicistom, estétom, literárnym kritikom. Umelecký talent, zrelosť myšlienok a osobná neohrozenosť ho predurčili na to, aby sa v poslednej štvrtine 19. storočia stal všeobecne rešpektovaným duchovným vodcom slovenského národa. Bol neúprosným bojovníkom za národné práva Slovákov a za svoje politické články bol niekoľkokrát väznený. Ako ideológ SNS stál na zásadách konzervativizmu, slovenskej vzájomnosti, ktorá miestami prerastala až do nekritickeho rusofilstva. V prvotine *Tatry a more* sa predstavil ako zrelý básnik nového poetického výrazu smerujúceho k realizmu. Hoci v ďalšom období sa jeho básnické dielo rozšírilo, ťažiskom jeho tvorby bola próza a aktuálna publicistika. Romány *Suchá ratolesť* a *Kotlín* sú majstrovskými sondami do života slovenskej spoločnosti na prelome 19. a 20. storočia. Roku 1881 vzkriesil a dlhé roky redigoval časopis *Slovenské pohľady*.

Tatry a more.
Práť je ťuhaj, Anny,
Belari má oči,
Keď hlavou vyprávor
Ľahý vlas sa roví.
Adria je deca
Darovali má lica,
Z úsmýv sa hája
Jutná bifurica.
Buduš má prca
Júsem sa zdrily,
Jeho smoti oči
Na Adria mlyh;
Adria sa zviada
Keď sa jej spátoval
Práť sa jej spátoval
S jeho úsmom býjgje.

sociálnodemokratickej strany a prijali 21 podmienok na vstup do Komunistickej internacionály. Tým fakticky založili komunistickú stranu.

- 1929 poslanci HSLS rokovali o tzv. Tukovej afére, keď podpredseda strany a poslanec Vojtech Tuka bol zbavený imunity a uväznený (→ 1. 1. 1928). Poslanci Ferdiš Juriga a Florián Tománek vystúpili s ostrou kritikou Tuku. O mesiac ich vylúčili zo strany.

NARODILI SA A ZOMRELI

- 1847 v Hlbokom sa narodil Svetozár Hurban Vajanský, básnik a prozaik, literárny kritik († 17. 8. 1916).
- 1847 v Sklabinej sa narodil Kálmán Mikszáth, maďarský spisovateľ a novinár, ktorý námety na svoje literárne diela čerpal predovšetkým zo slovenského prostredia († 28. 5. 1910).
- 1851 v Stupave sa narodil Štefan Burján, rakúsko-uhorský politik a diplomat. V rokoch 1903 – 1912 bol spoločným ministrom financií a za vojny bol aj ministrom zahraničia Rakúsko-Uhorska.

Za služby bol odmenený grófskym titulom a predikátom de Rajec, kde mal korene po predkoch († 20. 10. 1922).

- 1884 v Jablňovom zomrel katolícky kňaz, publicista a národovec Ján Galbavý (* 29. 12. 1800).
- 1888 vo Viedni zomrel maliar, kresliar a litograf Karol Ľudovít Libai (* 13. 5. 1816).

Pohľad na Banskú Bystricu, akvarel, 1883

- 1905 v Plzni sa narodil Václav Mencl, historik umenia, autor základných diel o dejinách stredovekej architektúry na Slovensku († 28. 7. 1978).
- 1910 v Dioseku (dnes Sládkovičovo) sa narodil Július Lőrincz, maliar, grafik a novinár, dlhoročný šéfredaktor denníka *Új szó* († 14. 12. 1980).
- 1916 v Budapešti zomrel popredný lekárske odborník v oblasti röntgenológie Vojtech Alexander (* 31. 5. 1857).
- 1917 v Párnici sa narodil Andrej Melicherčík, etnológ a folklorista († 30. 5. 1966).
- 1951 v Bratislave zomrel architekt Klement Šilinger (* 15. 11. 1887).